

ทรัพยากรการท่องเที่ยวไทย
ชุดภาคอีสาน

กาฬสินธุ์

Kalasin ๑

ท ร ั พ ย า ก ร
การทองเที่ยวไทย
ชุดภาคอีสาน
กาฬสินธุ์

ดวงตราประจำจังหวัดกาฬสินธุ์ :

ภาพทิวเขา บึงใหญ่ ดงภูผาดี และเมฆพยับฝน เป็นสัญลักษณ์ของความชุ่มชื้นและความอุดมสมบูรณ์ของภูมิภาคนี้ ทิวเขาตรงสุดขอบฟ้า คือ แนวกันเขตแดนกับจังหวัดใกล้เคียง น้ำในบึงมีสีดำเพื่อให้ตรงกับความหมายของชื่อจังหวัด กาฬ แปลว่าดำ สินธุ์ แปลว่าน้ำ

พันธุ์ไม้มงคลพระราชทานประจำจังหวัด :

มะหาด (*Artocarpus lakoocha* Roxb.)

คำขวัญประจำจังหวัด (พ.ศ. ๒๕๕๒) :

เมืองฟ้าแดดสงยาง โปงลางเลิศล้ำ
วัฒนธรรมผู้ไทย ผ้าไหมแพรวา ผาเสวยภูพาน
มหาธารลำปาว ไดโนเสาร์สัตว์โลกล้านปี

คำนำ

ใน พ.ศ. ๒๕๕๔ จะเป็นโอกาสมหามงคลของปวงชนชาวไทยอีกวาระหนึ่ง คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะทรงเจริญพระชนมพรรษา ๗ รอบ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) พิจารณาเห็นว่าน่าจะได้จัดทำโครงการอันเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมเพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติในโอกาสอันสำคัญยิ่งนี้

อนึ่ง ในโอกาส ๔๘ ปี แห่งการสถาปนาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๑ และจะมีอายุ ๕๐ ปี ใน พ.ศ. ๒๕๕๓ นับเป็นช่วงเวลายาวนานที่ยังมิได้มีการรวบรวมสรรพความรู้ที่เกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวของไทยอย่างเป็นระบบ แนวคิดการจัดทำหนังสือทรัพยากรการท่องเที่ยวไทยจึงได้ก่อกำเนิดขึ้น

ทรัพยากรการท่องเที่ยวของไทยแบ่งเป็น ๓ ประเภท ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ เช่น หาดทราย ชายทะเล เกาะแก่ง ผาและเพิงผา ป่า เขา น้ำตก ถ้ำ น้ำพุร้อน บ่อน้ำร้อน ทะเลสาบ รวมถึงสิ่งที่น่าสนใจร่วมกาลสมัยกับประวัติศาสตร์ธรรมชาติ ชากติกาบรรพ์เป็นอาทิ ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน และศาสนา เช่น โบราณวัตถุ โบราณสถาน ศาสนสถาน รวมถึงพิพิธภัณฑ์สถาน ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม เช่น งานเทศกาล ประเพณี ศิลปะการแสดง ศิลปะทัศนกรรม หอศิลป์ วิถีชีวิต ตลอดจนกิจกรรมการท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้สำรวจรวบรวมข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวไทยมาโดยตลอด นับแต่ก่อตั้งองค์กรเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ และได้ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นไปโดยสะดวกปลอดภัย และได้ความรู้ มีการจัดทำอนุสาร อ.ส.ท. จุลสาร ฐานข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว หนังสือ หนังสือภาพ แผ่นพับ ใบปิด (โปสเตอร์) โปสเตอร์ บทความ สารคดี ภาพยนตร์ วิทยุทัศน์ ตลอดจนสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยด้านการท่องเที่ยว และจัดให้มีการรับรองมาตรฐานเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในนามของรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย ซึ่งมีขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙ ฯลฯ แต่การนำเสนอข้อมูลโดยรวบรวมองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยเรียงลำดับอักษรจัดเป็นหมวดหมู่ เพื่อสะดวกแก่การค้นคว้า เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในโอกาสนี้ องค์ความรู้ดังกล่าวจะเป็นฐานข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยว นักศึกษา และบุคลากรด้านการท่องเที่ยว ได้นำไปใช้ประกอบการส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวไทย ซึ่งเป็นรากฐานประการหนึ่งของเศรษฐกิจประเทศ ตามนโยบายของรัฐบาล ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งมีเป้าหมายประการหนึ่งให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้มีบทบาทสำคัญในการสร้างงานและกระจายรายได้ไปยังทุกภูมิภาค

อนึ่ง ในช่วงรอยต่อของความเปลี่ยนแปลงเช่นทุกวันนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับสิทธิและหน้าที่ในการบริหารจัดการทรัพยากรต่าง ๆ รวมทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวมากขึ้นกว่าในอดีต การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยตระหนักดีว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวหลายประเภทยังมีได้มีระบบบริหารจัดการที่ถูกต้องเหมาะสม ซึ่งหากการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวขาดฐานข้อมูลที่ถูกต้องรองรับ ก็จะทำมาซึ่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการท่องเที่ยว เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม พระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๑ จึงได้กำหนดภาระหน้าที่ในการให้ความรู้แก่บุคลากรในหน่วยงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้นหนังสือทรัพยากรการท่องเที่ยวไทยจึงเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามในการให้ความรู้ด้วย

การจัดทำทรัพยากรการท่องเที่ยวไทย แบ่งเป็น ๔ ชุด เริ่มต้นที่ภาคอีสาน ในโอกาสที่ พ.ศ. ๒๕๕๑ - ๒๕๕๓ เป็นปีท่องเที่ยวอีสาน และจะติดตามด้วยภาคกลาง - ภาคตะวันออก ภาคเหนือ และภาคใต้ แหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมต่างๆ ที่ปรากฏในหนังสือชุดนี้ เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ ซึ่งรวบรวมมาจากข้อเสนอแนะของท้องถิ่นและฐานข้อมูลส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ทั้งนี้โดยได้รับความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีประสบการณ์สาขาต่าง ๆ ผู้แทนหน่วยงานจากภาครัฐและเอกชน ร่วมเป็นที่ปรึกษา อำนวยการดำเนินงาน ทั้งได้มีการประชุมตรวจสอบเนื้อหาอย่างละเอียดเพื่อความถูกต้อง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า องค์ความรู้จากหนังสือชุดทรัพยากรการท่องเที่ยวไทย จะเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจอันมีผลสืบเนื่องให้เกิดความสำนึกหวงแหนรักษามรดกที่ธรรมชาติและบรรพชนได้สร้างไว้ เพื่อให้คนไทยสามารถเป็นเจ้าบ้านผู้มีความรู้ มีศักดิ์ศรี และมีอัธยาศัยไมตรีต่อผู้มาเยือน มีการจัดการการท่องเที่ยวอย่างถูกวิธี ทำให้ประเทศไทยสามารถเป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของโลกได้อย่างยั่งยืน

วิธีใช้

คำหลัก เรียงตามตัวอักษร ก - ฮ แยกประเภทตามลักษณะทรัพยากรการท่องเที่ยว

สัญลักษณ์ แสดงทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทต่างๆ ได้แก่

วัฒนธรรมชาติ

ประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน และศาสนา

ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม

ความนำ แสดงภาพรวมหรือจุดเด่นของคำหลัก

ความหลัก ย่อหน้าที่ ๒ แสดงองค์ความรู้ของทรัพยากรการท่องเที่ยว นั้นๆ เช่น ความเป็นมา ภูมิปัญญา

เมืองฟ้าแดดสงยาง

เมืองฟ้าแดดสงยาง เป็นเมืองที่เคยรุ่งเรืองในอดีต อยู่ที่ตำบลหนองแปน อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์

เมืองฟ้าแดดสงยางเจริญรุ่งเรืองช่วงสมัยวัฒนธรรมทวารวดี พุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๖ มีการพบซากสถูปเจดีย์ ๑๔ แห่ง ทั้งเจดีย์ฐานสี่เหลี่ยม แปดเหลี่ยม และทรงกลม ซากโบราณสถานอื่นอีก ๔ แห่ง ใบเสมาหินทรายซึ่งบางส่วนเก็บรักษาไว้ที่วัดโพธิ์ชัยเสมาราม และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขอนแก่น พระพิมพ์ดินเผาที่มีพุทธลักษณะงดงาม เป็นต้น เจดีย์ที่มีสภาพสมบูรณ์ คือ พระธาตุยาคู อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองฟ้าแดดสงยาง

ผังเมืองฟ้าแดดสงยาง เป็นรูปลักษณะคล้ายใบเสมา ยาว ๒,๐๐๐ เมตร กว้าง

๑,๓๕๐ เมตร มีคูเมืองสองชั้น และตัวเมืองสองชั้น ซึ่งสันนิษฐานว่าเกิดจากการขยายเมือง ชูคพบใบเสมาหินทรายทั้งแบบเรียบและแบบมีลวดลาย กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุ ๑๓๐ ใบ พบหลักฐานและตำนานเรื่องเมืองฟ้าแดดสงยาง นิทานผาแดงนางไอ่ พญาเมืองฟ้าแดด ฯลฯ

นอกจากนี้ยังพบพระพุทธรูปโลหะสลักปูนปั้นจำนวนมาก พระพิมพ์ดินเผาขององค์มีจารึกกำกับด้านหลัง และเสมาหินทรายทั้งที่สลักรูปสถูปกลางแผ่นและสลักภาพเล่าเรื่อง ราชชนดินเผา เครื่องประดับ และข้าวของเครื่องใช้กระจายอยู่ทั่วบริเวณขุดค้น

จังหวัดกาฬสินธุ์ ถือเป็นจังหวัดที่มีแหล่งโบราณคดีที่สำคัญจังหวัดหนึ่งในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีร่องรอยเมืองโบราณ

แผนที่ผังเมืองฟ้าแดดสงยาง แสดงโบราณสถานหมายเลข ๑ - ๑๔ จากการขุดแต่งของกรมศิลปากร พ.ศ. ๒๕๑๐ - ๒๕๑๑

ตำนานเมืองฟ้าแดดสงยาง

พญาจันทร์หาญ ผู้ครองเมืองเชียงใหม่ ซึ่งใกล้ชิดกับเมืองฟ้าแดด ครั้งหนึ่งพญาจันทร์หาญออกล่าสัตว์และออกไปจนถึงหนองเล็งทรายเข้าไปในอุทยานของนางพิทยาคูธิดาพญาฟ้าแดดและเกิดจิตใจ ค่อยมาได้ให้ขุนเลี้ยง ขุนตาน นำเครื่องบรรณาการมาชื้อของนางพิทยาคูแต่พญาฟ้าแดดไม่ยินยอม พญาจันทร์หาญจึงแค้นที่กำเนิดจากเมืองต่างๆ ออกทัพไปตีเมืองฟ้าแดดซึ่งมีเมืองสงยางช่วยรบการสงครามทำให้มีผู้ล้มตายจำนวนมาก และพญาจันทร์หาญสิ้นพระชนม์บนคอช้างนางพิทยาคูเศร้าโศกจนสิ้นชีวิตบนปราสาทกลางน้ำ พญาฟ้าแดดได้บรรจุร่างของท้าวพ่อค้ำเช่นเดียวกับพญาจันทร์หาญ และสร้างเจดีย์คู่เป็นอนุสรณ์ไว้ (ปัจจุบันอยู่ทางทิศตะวันตกของในเมืองฟ้าแดดสงยาง) ที่ได้ให้ช่างหล่อพระพุทธรูปและเทวรูปทองคำ ๔๔,๐๐๐ องค์ ให้ชาวเมืองสร้างพระพุทธรูปด้วยทองคำ อัญหิน หรือดินเผา วมบรรจุไว้ในเจดีย์คู่ เพื่อล้างบาปที่กระทำไว้ จากนั้นได้มอบพญาธรรมไปครองเมืองเชียงใหม่ สืบต่อเมืองฟ้าแดดเป็นประจำทุกปี

ดูที่ อ่านเพิ่มเติมเพื่อโยงความรู้ความคิด

ความรอง - ล้อมกรอบ แสดงเกร็ดความรู้ หรือขั้นตอนกระบวนการ

หมวดอักษร และ เลขหน้า

ทรัพยากรการท่องเที่ยวไทย ชุดภาคอีสาน ประกอบด้วย **บทนำ** ได้แก่ ภูมิเนเวศ / ยุคดึกดำบรรพ์ ปุ่มบ้านปุ่มเมือง กลุ่มชาติพันธุ์ / ศิลปวัฒนธรรม **คำหลัก** เรียงลำดับตามอักษร ก - ฮ แยกประเภทตามลักษณะแหล่งท่องเที่ยว **ดัชนี** อยู่ต่อท้าย ช่วยในการสืบค้น **บรรณานุกรม** อยู่ท้ายเล่ม สำหรับผู้ประสงค์ค้นคว้าเพิ่มเติม ทั้งนี้ ได้กำหนดกรอบการเขียน เช่น

- หลีกเลี่ยงคำหรือความที่จะก่อความขัดแย้ง
- คำเฉพาะหรือภาษาท้องถิ่น คงไว้โดยวงเล็บภาษากลาง เช่น ฮูปแต้ม (จิตรกรรมฝาผนัง) หอแจก (ศาลาการเปรียญ)
- ยุค / สมัย กำหนดใช้คำว่า **ยุค** ในความหมายที่ใหญ่และกว้างกว่า **สมัย**
- พันธุ์ไม้ / พรรณไม้ ใช้ตามบริบท เช่น **พันธุ์ไม้** ใช้ในกรณีเกี่ยวกับการสืบต่อพันธุ์ (สายพันธุ์) **พรรณ** หมายถึงชนิด (เน้นรูปร่างภายนอก)
- ภาพเขียนสี ใช้ในกรณีที่เป็น **ภาพเขียนสี** โดยแท้จริง นอกนั้นใช้ว่า **ศิลปะเก่า**
- แม่น้ำ / ลำน้ำ ในหนังสือชุดนี้ กำหนดใช้คำว่า **แม่น้ำ** ในกรณีเอ่ยถึงเส้นทางน้ำตลอดสาย เช่น แม่น้ำโขง และใช้ **ลำน้ำ** ในกรณีเป็นส่วนหนึ่งของแม่น้ำ หรือเป็นคำเรียกอย่างท้องถิ่นอีสาน เช่น ลำน้ำมูน ลำน้ำชี
- สร้างบ้านแปงเมือง ในหนังสือชุดนี้ กำหนดใช้ **แปงเมือง** ตามการออกเสียงอย่างท้องถิ่นภาคเหนือและภาคอีสาน ซึ่งต่างจากราชบัณฑิตยสถานที่ใช้ว่า **แปลงเมือง**

สารบัญ

วิธีใช้	๒	บ	วัดโพธิ์ชัยเสมาราม	๓๐	
ภูมินิเวศ	๔	บ้านพ่อครูเปลื้อง ฉายรัศมี	๑๘	วัดศรีบุญเรือง	๓๑
ยุคศึกดำบรรพ์	๖	ผ	วัดศิลาอาสน์จิตรราชภูริรังสรรค์	๓๑	
ปุมบ้านปุมเมือง	๖	ผาเสวย	๑๙	วัดสักกะวัน	๓๒
กลุ่มชาติพันธุ์	๗	พ	วัดสามัคคีธรรมบัวขาว	๓๒	
ศิลปวัฒนธรรม	๘	พระธาตุยาकु	๑๙	วัดสิมนาโก	๓๓
		พิพิธภัณฑ์ของดีจังหวัดกาฬสินธุ์	๒๐	วัดอุดมประชาธาธาภูริรังสรรค์	๓๓
		พิพิธภัณฑ์ปลาหิน ๑๖๐ ล้านปี		ค	
ทรัพยากรการท่องเที่ยวไทย		วัดป่าพุทธบุตร	๒๐	ศาลหลักเมือง	๓๔
ชุดภาคอีสาน จังหวัดกาฬสินธุ์		พิพิธภัณฑ์สิรินธร	๒๑	ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโพน	๓๔
ก		พุทธสถานภูปอ	๒๓	ศูนย์หัตถกรรมผู้ไทยหนองห้าง	๓๕
กลุ่มทอผ้าไหมแพรวาบ้านโพน	๑๒	พุทธสถานภูสิงห์	๒๓	ส	
ข		ม		สถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์	
เขื่อนลำปาว	๑๓	เมืองฟ้าแดดสงยาง	๒๔	ลำลำปาว (สวนสะออน)	๓๖
ง		ว		ท	
งานประเพณีสงกรานต์ จังหวัดกาฬสินธุ์	๑๔	วนอุทยานภูผาวัว	๒๕	หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยโคกโก่ง	๓๗
งานมหรหรรพ์โปงลาง แพรวา		วนอุทยานภูแฝก	๒๕	แหลมโนนวิเศษ	๓๘
และงานกาชาด จังหวัดกาฬสินธุ์	๑๕	วนอุทยานภูพระ	๒๖	อ	
น		วัดกลาง	๒๗	อนุสาวรีย์พระยาชัยสุนทร	
น้ำตกแก้งกะอาม	๑๖	วัดใต้โพธิ์คำ	๒๘	(ท้าวโสมพะมิตร)	๓๘
น้ำตกคำเตย	๑๖	วัดประสิทธิ์ไชยาราม	๒๘		
น้ำตกตาดทอง	๑๖	วัดป่าพุทธมงคล	๒๙	ด	
น้ำตกตาดสูง - น้ำตกตาดยาว	๑๗	วัดพุทธนิมิต	๒๙	ดัชนีคำ	๓๙
น้ำตกผานางคอย	๑๗	วัดโพธิ์ชัยบ้านหนองห้าง	๓๐	ดัชนีภาพ	๔๐
น้ำตกแม่ยาง	๑๗			แหล่งภาพ	๔๑
				บรรณานุกรม	๔๒

แผนที่แสดงที่ตั้งและอาณาเขต
ของจังหวัดกาฬสินธุ์

ภูมินิเวศ

ที่ตั้งและอาณาเขต

กาฬสินธุ์ (Kalasin) เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่บนที่ราบสูงโคราชในเขตลุ่มน้ำป่าว ลุ่มน้ำยัง และลุ่มน้ำชี พื้นที่บางส่วนอยู่ในเทือกเขาภูพานห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ ๕๑๙ กิโลเมตร

จังหวัดกาฬสินธุ์เป็นจังหวัดในภาคอีสานตอนกลางค่อนข้างไปทางเหนือ ประกอบด้วย ๑๘ อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ ยางตลาด กมลาไสย สหัสขันธ์ กุฉินารายณ์ ท่าคันโท สมเด็จ เขาวง ห้วยเม็ก คำม่วง ร่องคำ หนองกุงศรี นามน ห้วยผึ้ง สามชัย นาकु ดอนจาน และอำเภอม้องขี้

อาณาเขต ทิศเหนือติดต่อกับจังหวัดอุดรธานี และจังหวัดสกลนคร มีลำน้ำป่าว และห้วยพันชาดเป็นแนวแบ่งเขตระหว่างจังหวัดกาฬสินธุ์กับจังหวัดอุดรธานี โดยมีเทือกเขาภูพานเป็นแนวแบ่งเขตระหว่างจังหวัดกาฬสินธุ์กับจังหวัดสกลนคร

ทิศใต้ติดต่อกับจังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดมหาสารคาม โดยมีลำน้ำชีเป็นแนวแบ่งเขต ทิศตะวันออกติดต่อกับจังหวัดสกลนคร และจังหวัดมุกดาหาร มีเทือกเขาภูพานเป็นแนวแบ่งเขต

ทิศตะวันตกติดต่อกับจังหวัดมหาสารคาม บางส่วนติดต่อกับจังหวัดขอนแก่น และ

จังหวัดอุดรธานี

ภูมิประเทศ

ธรณีสัณฐาน พื้นที่ ๖,๖๕๙.๐๗ ตารางกิโลเมตร (๔,๓๔๑,๗๑๖ ไร่) อยู่สูงกว่าระดับทะเลปานกลาง ๑๐๐ - ๓๐๐ เมตร ทิศเหนือเป็นเทือกเขาภูพาน มีแนวเขาสลับที่ราบระหว่างหุบเขาแคบๆ เป็นเขตป่าไม้สำคัญ เช่น ป่าดงมูล ป่าดงแม่เห็ด และเป็นแหล่งต้นน้ำ ลำน้ำป่าว และลำน้ำพานตอนกลางเป็นป่าโปร่งสลับเนินเขาและทุ่งหญ้าเขตร้อน ตอนล่างเป็นที่ราบลุ่มเพาะปลูก มีหนองบึงขนาดใหญ่และพื้นที่ชลประทาน

โครงสร้างทางธรณีวิทยาของจังหวัดกาฬสินธุ์ ใกล้เคียงกับจังหวัดอื่นในภูมิภาค คือ หินทรายแทรกสลับกับชั้นเกลือสินเธาว์ นอกจากนี้ ยังพบเกลือสินเธาว์ตามท้องนา และเนื่องจากโครงสร้างทางธรณีวิทยา เป็นหินทรายเกิดการตกตะกอนทับถมของ ตะกอนทรายและดินที่สันนิษฐานว่ามีชั้นเกลือหินโปแตชและโซเดียมคลอไรด์ (NaCl) แทรกสลับ โดยเฉพาะที่อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นแหล่งเกลือสินเธาว์ มาแต่โบราณ เป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยน และค้าเกลือที่สำคัญในภาคอีสานตอนกลาง จนถึงปัจจุบัน

ป่าไม้และพันธุ์พืช พื้นที่ป่าในจังหวัดกาฬสินธุ์ประกอบด้วยป่า ๖ ประเภท ได้แก่

ป่าภู คือป่าดิบแล้งบริเวณที่สูงและภูเขา **ป่าดง** คือป่าเบญจพรรณ ไม้มีใหญ่หนาแน่น **ป่าโคก** คือป่าเต็งรัง หรือป่าแดง บริเวณตอนกลางของจังหวัด **ป่าเหล่า** คือป่าเกิดใหม่หลังจากบุกเบิกที่ดินใช้ประโยชน์ **ป่าหญ้า** คือป่าไม้ที่มีหญ้าคา หญ้าแซม หญ้าเลา ขึ้นหนาแน่นหลังจากป่าถูกทำลาย จนดินเสื่อมสภาพ **ป่าบุง ป่าทาม** คือป่าที่ลุ่มน้ำขังหรือพื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetland)

กาฬสินธุ์มีป่าสงวนแห่งชาติ ๑๔ แห่ง อุทยานแห่งชาติ ๑ แห่งคืออุทยานแห่งชาติภูพาน วนอุทยาน ๓ แห่ง ได้แก่ วนอุทยานภูผาหัววน อุทยานภูแฝก และวนอุทยานภูพระ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ๑ แห่ง ได้แก่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน เขตห้ามล่าสัตว์ป่า ๒ แห่ง ได้แก่ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขตน้ำทิพย์ และเขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขื่อนลำปาว

สัตว์ป่า บริเวณที่พบสัตว์ป่าชุกชุม ได้แก่ ป่าดงแม่แฝด ป่าดงหมู ป่าภูพาน และป่าดงมูล ภายหลังป่าถูกบุกรุก สัตว์ป่าลดลง ต่อมา มีประกาศจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน และสถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าลำปาว (สวนสะออน) เป็นพื้นที่อนุรักษ์สัตว์สำคัญ ได้แก่ วัวแดง (*Bos javanicus*)

แหล่งน้ำ มาจาก ๒ แหล่ง คือ แหล่งน้ำชลประทาน โครงการขนาดใหญ่ ได้แก่ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลำปาว และแหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่ ห้วยยาง ลำน้ำพาน และลำน้ำปาว ต้นน้ำอยู่ที่เทือกเขาภูพาน ลำน้ำปาว ยังเป็นที่ตั้งเขื่อนลำปาว ลำน้ำยัง หรือลำพะยัง ต้นน้ำอยู่ที่เทือกเขาภูพาน ลำน้ำชี ต้นน้ำอยู่ที่เทือกเขาเพชรบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ลำน้ำอื่นๆ เช่น ห้วยโพธิ์ ห้วยสีทัน ห้วยแก่ง ห้วยผึ้ง ห้วยผา ห้วยสะทุด ห้วยจุมจัง ห้วยมะโน และแหล่งน้ำใต้ดิน ซึ่งมีการเจาะน้ำบาดาลมาใช้จำนวนมาก น้ำบาดาลที่เจาะได้มักมีปัญหาเรื่องคุณภาพน้ำที่กร่อยจนไม่สามารถนำมาใช้อุปโภคบริโภคได้

ภูมิอากาศ

ค่อนข้างร้อน อากาศแปรปรวน ฤดูร้อน (เดือนกุมภาพันธ์ - พฤษภาคม) อากาศร้อนจัดและมีพายุฤดูร้อนบางช่วง ฤดูฝน (เดือนพฤษภาคม - ตุลาคม) มักมีฝนทิ้งช่วงปลายฤดู ฤดูหนาว (เดือนตุลาคม - กุมภาพันธ์) อากาศหนาวจัดในช่วงเดือนมกราคม

ประเภทของป่าที่พบในจังหวัดกาฬสินธุ์

ป่าบุง ป่าทาม

ป่าทุ่งหญ้า

ป่าเต็งรัง

ป่าเบญจพรรณ

ป่าดิบแล้ง

ยุคดึกดำบรรพ์

บริเวณจังหวัดกาฬสินธุ์ค้นพบซากดึกดำบรรพ์ของไดโนเสาร์พันธุ์ซอโรพอด (Sauropod) ชนิดกินพืช มีไดโนเสาร์ในยุคครีเทเชียส (Cretaceous Period) มีชีวิตอยู่เมื่อประมาณ ๑๓๐ ล้านปีมาแล้ว ถือเป็นซากดึกดำบรรพ์ที่สมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย การค้นพบซากดึกดำบรรพ์ที่มีสภาพสมบูรณ์ในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์นับเป็นการค้นพบซากดึกดำบรรพ์ที่มีนัยสำคัญต่อวงการธรณีวิทยา และชีววิทยาครั้งสำคัญของประเทศ กรมทรัพยากรธรณีจึงจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สิรินธร ใกล้กับบริเวณที่ขุดค้นพบซากดึกดำบรรพ์ บริเวณภูคุ้มข้าว อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อการเรียนรู้เรื่องซากดึกดำบรรพ์ที่ทันสมัยที่สุดในประเทศไทย

ปุมบ้านปุมเมือง

หลักฐานทางโบราณคดีที่พบในจังหวัดกาฬสินธุ์ ปรากฏร่องรอยการตั้งชุมชนมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงยุคประวัติศาสตร์ เมื่อวัฒนธรรมทวารวดีเริ่มรุ่งเรืองและดำเนินเรื่อยมาจนกระทั่งรัตนโกสินทร์

ยุคก่อนประวัติศาสตร์

หลักฐานยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่พบในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์สามารถแบ่งกลุ่มคนตามลักษณะการดำรงชีวิตได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มสังคมล่าสัตว์ กลุ่มสังคมกสิกรรม

กลุ่มสังคมล่าสัตว์ ตั้งถิ่นฐานตามถ้ำ ภูเขา เปีงผา หลักฐานที่พบของกลุ่มสังคมล่าสัตว์ ได้แก่ ศิลปะถ้ำ เช่น ถ้ำลายมือ และถ้ำเชียงเมี่ยง ใกล้บ้านห้วยม่วง ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ และเครื่องมือหินกะเทาะ ซึ่งพบหลักฐานตลอดแนวเทือกเขาภูพาน

กลุ่มสังคมกสิกรรม ตั้งถิ่นฐานริมแหล่งน้ำ หลักฐานที่ค้นพบ คือ เครื่องมือขวาน หินขัด บริเวณบ้านโนนฮ้าง อำเภอกุฉินารายณ์ และแหล่งโบราณคดีที่วัดโนนมะขาม บ้านห้วยม่วง และบ้านโนนฮ้าง อำเภอกุฉินารายณ์ นอกจากนี้ยังพบเศษภาชนะดินเผา ภาชนะเหล่านี้ชาวบ้านเรียกว่า ไทเท่าข้าง หรือ ไทขอม และพบลูกปัดแก้ว ลูกกระพรวนสำริด ผิงรวมกับโครงกระดูกมนุษย์

ยุคประวัติศาสตร์

สมัยวัฒนธรรมทวารวดี

พุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๖

หลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญแสดงถึงร่องรอยวัฒนธรรมทวารวดีในจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ เมืองฟ้าแดดสงยาง ซึ่งเป็น

เมืองโบราณขนาดใหญ่ และยังพบชุมชนย่อย ซึ่งมีวัฒนธรรมร่วมกับเมืองฟ้าแดดสงยาง เช่น บริเวณบ้านส้มป่อย ตำบลสระพังทอง อำเภอนาคู บริเวณบ้านโนนศิลา อำเภอสหัสขันธ์ บริเวณวัดภูคว่าพุทธนิมิต บ้านโสกทราย อำเภอสหัสขันธ์ หลักฐานที่พบส่วนใหญ่ เช่น ใบเสมาหิน เครื่องมือเครื่องใช้และเศษภาชนะดินเผา

สมัยวัฒนธรรมขอม

พุทธศตวรรษที่ ๑๕ - ๑๘

ช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๕ ดินแดนอีสานมีกระแสวัฒนธรรมขอมซึ่งเริ่มเจริญรุ่งเรือง

ควบคู่กับกระแสวัฒนธรรมทวารวดี หลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงถึงวัฒนธรรมขอมร่วมยุคสมัยวัฒนธรรมทวารวดี เช่น ภาชนะดินเผาชนิดเคลือบสีปลงบุรี ตำบลหนองบัว อำเภอนองบุรี เศษถ้วยกระเบื้องสีปลงบุรี ที่เมืองฟ้าแดดสงยาง ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จารึกขอมโบราณ บ้านหนองห้าง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ ฯลฯ

สมัยอยุธยา

พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๔

การตั้งชุมชนวัฒนธรรมไทยลาวเริ่มปรากฏชัดในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ร่วมสมัยกับอาณาจักรสุโขทัยบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน มีเนื้อความกล่าวถึงการตั้งชุมชนของกลุ่มวัฒนธรรมไทยลาวในศิลาจารึกหลักที่ ๑ สอดคล้องกับพงศาวดารล้านช้าง ที่บันทึกเรื่องราวอาณาจักรล้านช้าง (ลาว) ว่าครอบคลุมนครอีสานบริเวณที่ราบสูงโคราชด้วย เมื่อสร้างบ้านเมืองได้เข้มแข็งจึงขยายอิทธิพลลงมาบริเวณแอ่งสกลนคร จนถึงพระธาตุพนม

สมัยธนบุรี

พ.ศ. ๒๓๑๐ - ๒๓๒๕

พ.ศ. ๒๓๑๐ พระเจ้าองค์เวียงจันทน์นครเวียงจันทน์ ได้สิ้นพระชนม์ลง โอรสของท้าวเพี้ยเมืองแสน ได้ยกกองทัพเข้ายึดเมืองเวียงจันทน์ประสบความสำเร็จ และได้รับ

ภาพจำหลักใบเสมาจากเมืองฟ้าแดดสงยาง รูปพระพุทธรูปปางประทานอภัย

สถาปนาขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินสืบแทนพระนามว่า พระเจ้าสิริบุญสาร

เมื่อพระเจ้าสิริบุญสารเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ เกิดปัญหาจากการปกครองที่ไม่เป็นธรรม ท้าวโสมพะมิตร และอุปฮาด (อุปราช) เมืองแสนซ่อนโปง เมืองแสนหน้าง้ำ ซึ่งเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ขัดใจกับพระเจ้าสิริบุญสาร จึงได้รวบรวมไพร่พลอพยพจากดินแดนทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ข้ามมาตั้งบ้านเรือนบริเวณลุ่มน้ำคำแถบบ้านพรรณา หนองหาน ธาตุเขียงซุ่ม เมืองพรรณานิคม ฯลฯ

สมัยรัตนโกสินทร์

พ.ศ. ๒๓๒๕ ท้าวโสมพะมิตร ส่งเครื่องบรรณาการต่อกรุงเทพฯ เป็นครั้งแรก ประกอบด้วย น້ายางจากต้นรัก ๕๐ กระบอก สี่ผั่ง ๑๐ ชั่ง นอแรด ๑ ยอด งาช้าง ๒ กิ่ง

พ.ศ. ๒๓๓๖ ท้าวโสมพะมิตรเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตตั้งเมือง จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ยกฐานะบ้านแก่งสำโรงเป็นเมืองกาฬสินธุ์ แต่งตั้งเจ้าโสมพะมิตรเป็นพระยาชัยสุนทร เจ้าเมืองคนแรก

พ.ศ. ๒๓๖๗ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ โปรดเกล้าฯ ให้ขุนพิทักษ์

และหมื่นภักดีคุมตั้งกองสักเลกที่เมืองกาฬสินธุ์ เพื่อกำหนดการเกณฑ์ส่วยเป็นสินค้า

พ.ศ. ๒๓๖๙ เกิดเหตุการณ์เจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์แข็งเมือง อุปราช (ติสสะ) ยกทัพมากวาดต้อนผู้คนจากหัวเมืองกาฬสินธุ์ พระยาชัยสุนทร (หามาแพง) ถูกจับประหารชีวิต

พ.ศ. ๒๓๘๘ พระยาชัยสุนทร (หล้า) ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต ตั้งเมืองแข่งบาดาล เมืองกุดสิมนารายณ์ เมืองท่าขอนยาง เมืองภูแล่นช้าง

พ.ศ. ๒๔๕๐ เมืองกาฬสินธุ์มีปลัดมณฑลประจำจังหวัดเป็นผู้ปกครอง พระยาชัยสุนทร (เก) เป็นข้าหลวงกำกับราชการเมืองและเป็นผู้ว่าราชการเมืองควบกัน

พ.ศ. ๒๔๕๕ มณฑลร้อยเอ็ดประกอบด้วย ๓ เมือง คือ ร้อยเอ็ด มหาสารคาม และกาฬสินธุ์ ม.จ.ดำรงศรี ศรีวัช เป็นข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑล

พ.ศ. ๒๔๖๙ มณฑลร้อยเอ็ดถูกยุบเนื่องจากรัฐบาลเผชิญปัญหาเศรษฐกิจ เมืองกาฬสินธุ์ถูกโอนไปสังกัดมณฑลนครราชสีมา

พ.ศ. ๒๔๗๔ เมืองกาฬสินธุ์ ถูกยุบเป็น *อำเภอหลุบ* สังกัดจังหวัดมหาสารคาม

พ.ศ. ๒๔๙๐ ยกฐานะขึ้นเป็นจังหวัดกาฬสินธุ์

พ.ศ. ๒๕๐๖ กรมชลประทานเริ่มก่อสร้างเขื่อนดินขนาดใหญ่ที่สุดในจังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อกักเก็บน้ำจากลำน้ำปาวไว้ในฤดูแล้ง ชื่อว่า *เขื่อนลำปาว*

พ.ศ. ๒๕๒๔ เริ่มก่อสร้างอนุสาวรีย์พระยาชัยสุนทร (ท้าวโสมพะมิตร) มีพิธีเททองหล่อรูปเหมือนเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๔

พ.ศ. ๒๕๓๗ นักธรณีวิทยาสำรวจพบกระดูกไดโนเสาร์พันธุ์ซอโรพอด (Sauropod) บนภูกุ่มข้าว อำเภอสหัสขันธ์

พ.ศ. ๒๕๓๙ ชาวผู้ไทยบ้านโพน ทอผ้าไหมแพรวากาญจนานิกเชก มีขนาดยาว ๙๙ เมตร รวบรวมลายผ้าไหมแพรวาไว้มากกว่า ๖๐ ลาย เพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี

พ.ศ. ๒๕๔๙ พิพิธภัณฑสถานไดโนเสาร์ที่ภูกุ่มข้าวได้รับพระราชทานนามว่า *พิพิธภัณฑสถานสิรินธร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี* เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเป็นประธานในพิธีเปิดพิพิธภัณฑสถานเมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๙

กลุ่มชาติพันธุ์

กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึงกลุ่มคนที่มีประวัติศาสตร์ ภาษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือแบบแผนการดำเนินชีวิตร่วมกัน มีสำนึกในความเป็นกลุ่มหรือเผ่าพันธุ์เดียวกัน แม้ภาษาไม่อาจบอกความเป็นชาติพันธุ์ในทุกกรณี แต่เป็นสิ่งที่เข้าใจได้ง่าย และเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาและทำความเข้าใจกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้เกิดความเข้าใจและเห็นคุณค่าของผู้ร่วมแผ่นดิน

ประเทศไทยมีความซับซ้อนของภาษาและชาติพันธุ์ หลายกลุ่มมีถิ่นฐานนอกประเทศและได้อพยพเข้ามา บางกลุ่มยังอพยพเข้ามาเรื่อยๆ บางกลุ่มมีประวัติอพยพจากประเทศเพื่อนบ้าน และบางกลุ่มอยู่มาแต่ดั้งเดิม

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ทำวิจัยสร้างแผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย สำหรับภาคอีสาน พบว่ามีภาษาพูด ๒๐ ภาษาหลัก เป็นภาษาใน *ตระกูลไท* ๑๑ ภาษา และภาษาใน *ตระกูลออสโตรเอเชียติก* ๙ ภาษา ส่วนจังหวัด *กาฬสินธุ์* กลุ่มภาษาของชาติพันธุ์ต่างๆ ประกอบด้วย *ลาวอีสาน ผู้ไท ไทยกลาง กะเลิง ญ้อ โข* นอกจากนี้ยังมีผู้ใช้ภาษาไทยมาตรฐาน ภาษาจีน และภาษาเวียดนามในเขตตลาดและเขตเมืองด้วยเช่นกัน

หมายเหตุ : คำที่ปรากฏในล้อมกรอบนี้ เป็นคำเรียก *ภาษา* ของกลุ่มชาติพันธุ์ อ้างอิงจาก *แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๔๗* ของสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล (เดิมคือสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล) อาจสะกดแตกต่างจากคำเรียกชื่อ *กลุ่มชาติพันธุ์* ที่ปรากฏในคำหลัก

ผู้ไทย ในจังหวัดกาฬสินธุ์ ใช้ตัวสะกดตามเอกสารท้องถิ่น ซึ่งต่างจากตัวสะกดในหนังสือ *แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๔๗*

ศิลปวัฒนธรรม

ศิลปกรรม

สถาปัตยกรรม สถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาในจังหวัดกาฬสินธุ์ สืบทอดสกุลช่างล้านช้าง (ลาว) เช่น กลุ่มช่างบ้านสีฐาน สถาปัตยกรรมที่พุกอ้าย ประกอบด้วย เกยหรือชานโล่ง ชานแดดหรือชานมน เสีนไฟ (เรือนไฟ) ช้างแอ่งน้ำ (ร้านแอ่งน้ำ) ฯลฯ

ประติมากรรม เกี่ยวข้องกับคติทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ เสมาแกะสลักเป็นรูปสถูปเล่าเรื่องพุทธประวัติและชาดก ศิลปินอีกชื่อนี้และภาษาอัญโบราณ ประติมากรรมโดดเด่น ได้แก่ พระพุทธรูปปางไสยาสน์สลักบนเพิงผาที่ภูบ่อ อำเภอมือแกงกาฬสินธุ์ และภูคว่า อำเภอสหัสขันธ์ พระพุทธรูปสำคัญ เช่น พระพุทธรูปสำริดนโรคนคราย (หลวงพ่อดำ) อำเภอมือแกงกาฬสินธุ์ พระพุทธรูปสำริดบ้านภูแล่นช้าง อำเภอกมลาไสย พระแก้วมรกต วัดบึงนาเรียง อำเภอร่องคำ พระเจ้าใหญ่ บ้านด่อน อำเภอมือแกงกาฬสินธุ์ พระพุทธบุษราคัมมิ่งมงคล วัดสิมนาโก อำเภอกุฉินารายณ์ พระพุทธหนองอีบุตรมิ่งมงคล อำเภอยายิง และพระพรหมภูมิปาโล ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดกาฬสินธุ์

จิตรกรรม จังหวัดกาฬสินธุ์มีการวาดภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องราวทศชาติชาดกในศาสนสถาน เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดบ้านหนองสอ วัดบ้านนาจาน อำเภอมือแกงกาฬสินธุ์ ฯลฯ

หัตถกรรม เช่น แพรบ้านโพน หัตถกรรมของชาวยุโรป ตะกร้าขิดบ้านหนองห้าง กระติบข้าวบ้านกุดบอด สานได้รูปทรงตามความต้องการหลายขนาดฝีมือประณีตและทนทาน เสื้อบ้านเชียงสา ไซ้ไหลหรือกก เสื้อที่ได้มีความเหนียวแน่นทนทาน ผ้าห่มและเครื่องนอนบ้านเสียว ลวดลายแบบเย็บจักรที่หลากหลาย ในหมู่บ้านมีร้านเย็บผ้าจำนวนมาก บ้านใดไม่มีจักรจะทำหน้าที่รับผ้าไปขายทั่วประเทศ ไม้กวาดบ้านโพนนาดี เริ่มจากทำใช้ในครัวเรือนและขยายสู่การขายนอกชุมชน หินสลักนาคกระเดา เริ่มจากนายจันที่ แหวนเพชร ช่างแกะสลักหินได้เดินทางไปดูศิลปะการแกะหินที่ประเทศเขมร นำหินจากภูพานมาแกะสลักตามคติทางพระพุทธศาสนา หรือตามลวดลายที่ผู้ว่าจ้างต้องการ

ภาษาและวรรณกรรม มี ๓ ภาษา ได้แก่ ภาษาไทยอีสาน พูดกันทั่วไป ภาษาผู้ไทย ใกล้เคียงกับภาษาไทยอีสาน มีเฉพาะภาษาพูด ภาษาอู้อู ใช้ในบางหมู่บ้าน วรรณกรรม ได้แก่ ตำนานฟ้าแดดสงยาง มีหลักฐานปรากฏสอดคล้องกับตำนานให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาบริเวณบ้านเสมา ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย และมีวรรณกรรมร่วมกับชนกลุ่มอื่นๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น ตำนานผีฟ้าพญาแถนเกี่ยวกับการกำเนิดโลกในหนังสือนิทานเรื่อง *ขุนบุญสม* (ขุนบรม) ตำนาน *ปู่สังกะสาย่าสังกะสี* เกี่ยวกับการกำเนิดมนุษย์ยุคแรก

พิธีกรรม - ประเพณี ชาวภาพลืนธุ์มีพิธีกรรมบวงสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในหลายเทศกาล เช่น พิธีบวงสรวงผีฟ้า (นางเทียม) พิธีบวงสรวงพญาแถน พิธีแห่บั้งไฟและเทศน์เรื่องพญาคันคาก พิธีเลี้ยงผีปู่ตา ฯลฯ ประเพณีในปัจจุบันจัดในรูปแบบงานประจำจังหวัด เช่น งานมหกรรมโปงลาง แพรวา และงานกาชาด จังหวัดภาพลืนธุ์ ฯลฯ

ศาสนา ชาวภาพลืนธุ์นับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ควบคุมการนับถือเทวดาหรือผี เช่น แถนหรือพญาแถน ผีปู่ตาหรือ ผีตาปู่ และผีมหีลักษ์หลักเมือง ฯลฯ

อาหารการกิน นิยมนั่งล้อมวงกินอาหารบนพื้นปูเสื่อ สำหรับทำจากกระดังไม้หรือถาดสังกะสี มีช้อนน้ำตมหรือกระตักน้ำวางข้างวงอาหาร อาหารหลักคือข้าวเหนียว ปลาแดก (ปลาร้า) และผัก ในงานมงคลจะมีลาบ ก้อย ต้มเนื้อวัว และขนมจีนน้ำยาอาหารในงานเทศกาลฮีตลิสบสองคองลิสสี่ เช่น ข้าวจี่ ห่อข้าวตม ห่อขนมเทียน หรือห่อข้าวตมผัด ฯลฯ

ดนตรี ภาพลืนธุ์เป็นถิ่นกำเนิดของโปงลาง ปัจจุบันโปงลางภาพลืนธุ์มีหลายคณะ เช่น คณะหนุ่มมะพร้าวหัวสาว ดอกคูณ คณะหนองสองโปงลาง คณะนายเปลื้อง ฉายรัศมี (ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง สาขาดนตรีพื้นบ้าน ปีพุทธศักราช ๒๕๒๙) ฯลฯ ปัจจุบันรูปแบบการแสดงโปงลางเปลี่ยนไป มีการประยุกต์เครื่องดนตรีไทยและสากลเข้ามาใช้ในวงโปงลางมากขึ้น นอกจากนี้ ยังมีกลองจิ่งหรือกลองเส็ง ใช้ในงานบุญเดือนหก (บุญบั้งไฟ) มีการแข่งขันการเส็งกลองเป็นประจำ

สวนไดโนเสาร์ภาพสีน้จระหวางทางไปพิพิธภัณฑลัจิริมธ

กลุ่มทอผ้าไหมแพรวาบ้านโพน

กลุ่มทอผ้าไหมแพรวาบ้านโพน เป็นกลุ่มสตรีเชื้อสายผู้ไทย อยู่ที่ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโพน อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์

พ.ศ. ๒๕๒๐ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเยี่ยมราษฎรที่อำเภอคำม่วน ทอดพระเนตรชาวบ้านโพนแต่งกายมีผ้าแพรวาสีแดงลวดลายสวยงามท่มเฉียงทับเสื้อสีเข้มสวยงาม มีพระราชประสงค์จะรักษาภูมิปัญญาการทอผ้าไหมแพรวา พร้อมกับสร้างรายได้แก่ราษฎรจึงทรงชักชวนให้ชาวบ้านโพนทอผ้าจำหน่ายและทรงรับซื้อในโครงการศิลปาชีพ ทรงฉลองพระองค์ตกแต่งด้วยผ้าไหมแพรวาและทรงสนับสนุนการพัฒนา

ผ้าไหมแพรวาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ผ้าไหมแพรวาเป็นที่รู้จักแพร่หลายทั้งในประเทศและต่างประเทศทำให้ช่างทอมีความภูมิใจที่จะสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหมแพรวา

พ.ศ. ๒๕๓๙ กลุ่มทอผ้าไหมแพรวาบ้านโพน ได้ร่วมกันทอผ้าไหมแพรวากาญจนภิเชก ยาว ๙๙ เมตร เพื่อทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี ลายหลัก ๖๐ ลาย ใช้เวลาทอ ๙๓๐ วัน ช่างทอ ๒,๗๙๐ คน น้ำหนักเส้นไหม ๒๐ กิโลกรัม

คูที่ งานมหกรรมโปงลาง แพรวา และงานกาชาด จังหวัดกาฬสินธุ์ / ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโพน

แพรวาผู้ไทย

แพรวา เป็นผ้ายาว ๑วา หรือประมาณ ๒ ช่วงแขนของผู้ทอ หรือ ๒ เมตร กว้าง ๔๖ - ๕๐ เซนติเมตร ทอด้วยวิธีจกผสมชนิด โดยใช้ขนเม่น หรือไม้ปลายแหลม เขี่ยหรือสะกิดเส้นด้ายยืนให้สูงขึ้นตามลวดลายที่กำหนด แล้วใช้นิ้วจกเส้นด้ายที่เพิ่มพิเศษแต่ละสีให้เกาะเกี่ยวเป็นลวดลายอยู่ในแถวเดียวกันเหมือนการทอจก หรือสอดเส้นด้ายพุ่งที่เพิ่มพิเศษเพียงสีเดียวเป็นลวดลายยาวตลอดหน้าผ้าเหมือนการทอขีด

ลาย แพรวาประกอบด้วยลายหลัก ลายคั่น และลายเชิงผ้า สีแบบประเพณีนิยมเดิมคือสีแดงดำ ปัจจุบันพัฒนาหลากหลาย เช่น สีครีม สีชมพูอ่อน สีม่วง สีน้ำเงิน สีเขียว ฯลฯ เดิมใช้ท่มเฉียงป่า และโพกศีรษะ ปัจจุบันนำไปประยุกต์ใช้กับเสื้อผ้าในโอกาสพิเศษ เนื่องจากผ้าแพรวาเป็นผ้าที่ต้องอาศัยเวลาและความประณีต นอกจากนี้ยังมีแพรท่มผืนกว้างยาวกว่าแพรวา และแพรเหยียบ ทอด้วยพืชมขนาดใหญ่มีคานไม้สำหรับเหยียบช่วยยกเส้นไหมขณะทอ

จังหวัดกาฬสินธุ์แจ้งจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญากกระทรวงพาณิชย์ โดยผ้าไหมแพรวาได้รับหมายเลขทะเบียน สช ๕๐๑๐๐๐๒๑ เมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๐

เขื่อนลำปาว

เขื่อนลำปาวเป็นเขื่อนดิน สร้างปิดกั้นลำน้ำปาวในเขตตำบลลำปาว อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และปิดกั้นห้วยยางในเขตตำบลหนองบัว อำเภอหนองกุงศรี ตำบลเว่อ อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ เกิดเป็นอ่างเก็บน้ำสองแห่ง ต่อมาจึงขุดร่องน้ำให้อ่างเก็บน้ำทั้งสองเชื่อมต่อกัน

ในอดีต พื้นที่เพาะปลูกลุ่มน้ำลำปาวทำนาได้เฉพาะฤดูฝน และเผชิญปัญหาต้นฤดูมีฝนน้อยหรือทิ้งช่วง ปลายฤดูมีฝนตกหนักเกิดอุทกภัย ฤดูแล้งขาดแคลนน้ำ กรมชลประทานจึงสร้างเขื่อนลำปาวระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๖ - ๒๕๑๑ เพื่อบรรเทาอุทกภัยในช่วงปลายฤดูฝน และเพื่อการชลประทาน ทำให้เกษตรกร ๓๐,๐๐๐ ครัวเรือน สามารถเพาะปลูกในฤดูฝน

๓๑๔,๓๐๐ ไร่ ฤดูแล้ง ๑๘๐,๐๐๐ ไร่ และปลูกพืชได้หลากหลายชนิดขึ้น เป็นแหล่งปลาน้ำจืดและเป็นแหล่งกักน้ำกรมใหญ่ที่สุดในภาคอีสาน เป็นเส้นทางคมนาคมและพัฒนาเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลา สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เช่นที่หาดดอกเกด และสถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าลำปาว (สวนสะออน)

เขื่อนลำปาวยาวรวม ๗.๘ กิโลเมตร สันเขื่อนกว้าง ๘ เมตร อ่างเก็บน้ำสูงสุด ๒,๔๕๐ ล้านลูกบาศก์เมตร มีอาคารประกอบสำหรับส่งน้ำและระบายน้ำรวม ๔ แห่ง และมีโครงการสะพานข้ามอ่างเก็บน้ำซึ่งได้แบ่งจังหวัดกาฬสินธุ์ตอนบนเป็น ๒ ส่วน และประชาชนสองฝั่งสัญจรไปมาด้วยแพขนานยนต์

หลังสร้างเขื่อนลำปาว ทำให้น้ำท่วม

บริเวณริมบึงโนที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ หลวงพ่อบันดาลฤทธิผล (หลวงพ่อบ้านด่าน) ชาวอำเภอสหัสขันธ์จึงัญเชิญมาประดิษฐาน ณ วัดสักกะวัน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ ขณะก่อสร้างอำเภอสหัสขันธ์

ปัจจุบันเขื่อนลำปาวมีอายุการใช้งานมากกว่า ๔๐ ปี โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาลำปาวจึงดำเนินโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำอ่างเก็บน้ำลำปาว ได้แก่ การปรับปรุงอาคารระบายน้ำล้น การเสริมสร้างความแข็งแรงของตัวเขื่อนด้วยการเพิ่มความหนาของสันเขื่อนจาก ๘ เมตร เป็น ๑๔ เมตร ซึ่งโครงการปรับปรุงเขื่อนลำปาวจะเสร็จสิ้นภายในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๓

ดูที่ วัดสักกะวัน / สถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าลำปาว (สวนสะออน)

งานประเพณีสงกรานต์ จังหวัดกาฬสินธุ์

งานประเพณีสงกรานต์ จังหวัดกาฬสินธุ์ จัดขึ้นระหว่างวันที่ ๑๒ - ๑๕ เมษายนของทุกปีที่ถนนอนรรฆมาศ หรือถนนสงกรานต์ ระยะทาง ๔ กิโลเมตร

กิจกรรมในงานประกอบด้วยริ้วขบวน ศิลปวัฒนธรรมของชาวบ้านจากคุ้มวัดต่าง ๆ ขบวนแห่พระพุทธรูปสำริดนิรโรคันตราย (หลวงพ่อก็คำหรือหลวงพ่อบุญเย็น) เพื่อให้ประชาชนได้สรงน้ำ การสรงน้ำอนุสาวรีย์พระยาชัยสุนทร (ท้าวโสมพะมิตร) เจ้าเมืองกาฬสินธุ์คนแรก การรดน้ำขอพรจากผู้สูงอายุ การประกวดขบวนสงกรานต์ในเวลาดังกล่าวที่หาดดอกเกด ชายหาดริมอ่างเก็บน้ำเขื่อนลำปาว ซึ่งเป็นแหล่งน้ำสำคัญของกาฬสินธุ์จะเนื่องแน่นไปด้วยผู้คนที่ลง

เล่นน้ำและตักน้ำไปเล่นสาดน้ำสงกรานต์ วันที่ ๑๒ เมษายน เป็นวันน้ำทิพย์กัตถุญ ของวัดกลาง อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ วันที่ ๑๓ เมษายน มีงานบุญที่พุทธสถานหลวงปู่ใหญ่ อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ งานมหาสงกรานต์ อำเภอสหัสขันธ์ บริเวณแหลมโนนวิเศษ อำเภอสหัสขันธ์ งานประเพณีสงกรานต์ สืบสาน อำเภอสามชัย และงานบุญตรุษสงกรานต์ อำเภอยางตลาด

ในช่วงเวลาดังกล่าว ชาวกาฬสินธุ์ที่จากไปทำงานแดนไกลจะกลับบ้านร่วมงานประเพณีปีใหม่ของไทยอีสานที่เต็มไปด้วยความชุ่มฉ่ำและสดชื่นรื่นเริง

คู่ที่ เขื่อนลำปาว / วัดกลาง / แหลมโนนวิเศษ / อนุสาวรีย์พระยาชัยสุนทร (ท้าวโสมพะมิตร)

งานบุญสงกรานต์

งานบุญสงกรานต์ หรือบุญสรงน้ำ หรือบุญเดือนห้า หรือตรุษสงกรานต์ เป็นหนึ่งในฮีตสิบสอง หรือประเพณีสิบสองเดือนของชาวอีสาน ตรงกับช่วงเวลาที่ดวงอาทิตย์เคลื่อนย้ายจากฤดูหนาวเข้าสู่ฤดูร้อน เป็นช่วงวันขึ้นปีใหม่ของไทยในอดีต ดังปรากฏในพญา (คำกลอน) ว่า “ตฤกดูเดือนห้าสายลมปม่าผ่าน เห็นดอกจานพื้นแยมบานแย้มทองนา เดือนห้านี้บ่ได้เข้าปีใหม่มาเลิง ให้พากันทำบุญปลอยปลาลงน้ำ เต่าสิถามหาบูนคนใจบุญสิมาปลอย นกสิยอยง่าไม้คอยทำตั้งแต่ฝน เดือนนี้ม่วนจัน ๆ คนกะหลั่งมาหลาย หาเอาทรายมากองก่อเจดีย์ไว้”

งานมหกรรมโปงลาง แพรว และงานกาชาด จังหวัดกาฬสินธุ์

กว่า ๓ เดือน จึงเป็นผ้าทอสำหรับโอกาสสำคัญ

งานมหกรรมโปงลาง แพรว และงานกาชาด จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นงานประจำปี ที่นักดนตรีโปงลางและช่างทอแพรวต่างเฝ้ารอ เนื่องจากมีการประกวดวงโปงลางชิงถ้วยพระราชทาน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี และการประกวดผ้าแพรว ส่งผลให้มีการพัฒนาและสืบทอดศิลปกรรมทั้งสองแขนงที่เป็นทั้งภูมิปัญญาบรรพบุรุษและเอกลักษณ์ของจังหวัดอย่างต่อเนื่อง

งานมหกรรมโปงลาง แพรว และงานกาชาด จังหวัดกาฬสินธุ์ จัดขึ้นระหว่างวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ - ๖ มีนาคมของทุกปี ที่หน้าศาลากลางจังหวัดกาฬสินธุ์เพื่อเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวกาฬสินธุ์ ได้แก่ วงโปงลางและผ้าไหมแพรว

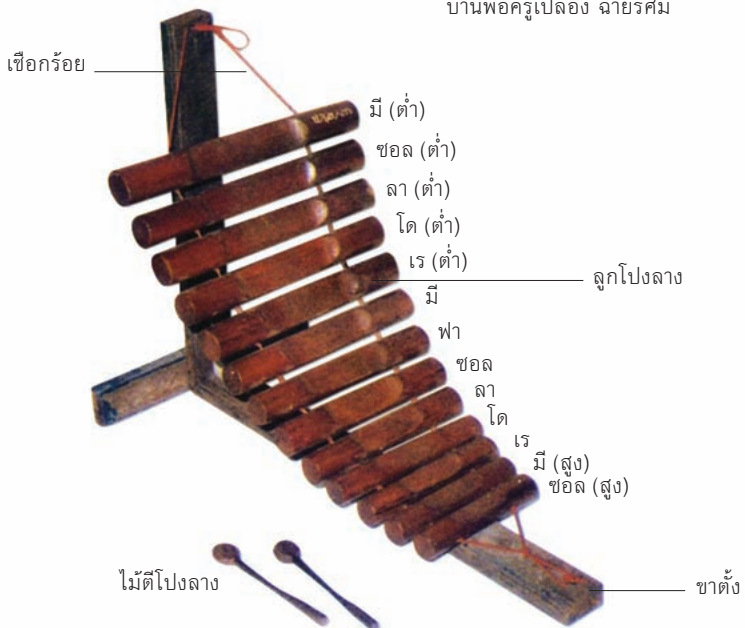
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๓ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปยังวิทยาลัยนาฏศิลป์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ทรงร่วมบรรเลงโปงลางลายเตี้ยโขงและลายลมพัดพร้าว จังหวัดกาฬสินธุ์ จึงถือวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ของทุกปี เป็นวันเริ่มงานมหกรรมโปงลาง แพรวและงานกาชาด จังหวัดกาฬสินธุ์ สืบมาจนปัจจุบัน

โปงลาง หรือ หมากกลิ้งกลม หมากเตอะดิน หมากขอลอ และหมากเต็ดเต็ง เป็นเครื่องดนตรีเอกลักษณ์ของจังหวัดกาฬสินธุ์ พ่อครูเปลื้อง ฉายรัศมี พัฒนามาจากเกราะล่อ (ขอลอ) หรือไม้เคาะไล่นกวัว ควาย หรือส่งสัญญาณบอกเหตุ

แพรว เป็นผ้าไหมทอมือสำหรับพาดเฉียงป่าหรือโพกศีรษะ เป็นเอกลักษณ์ของชาวผู้ไทยกาฬสินธุ์ แพร หมายถึง ผ้า วา หมายถึง ยาว ๑ วา สี่ดั้งเดิมคือแดง ต่อมาพัฒนาไปจนมีหลายขนาด หลากสี รูปแบบต่างๆ และเนื่องจากเป็นผ้าทอซึ่งใช้วิธีขีดและจก ซึ่งเป็นวิธีทอผ้าขั้นสูง อาศัยความประณีต ใช้เวลานานบางครั้งผืนหนึ่งนาน

นอกจากนี้ วันที่ ๑๒ สิงหาคมของทุกปี ยังมีการจัดงานมหกรรมวิจิตรแพรว ราชนิแห่งใหม่ เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ซึ่งจะได้เห็นพัฒนาการ การประยุกต์ใช้ผ้าแพรวและการเดินแบบแสดงเครื่องแต่งกายที่สวยงามแบบสากล

ดูที่ กลุ่มทอผ้าไหมแพรวบ้านโพน / บ้านพ่อครูเปลื้อง ฉายรัศมี

น้ำตกแก่งกะอาม

น้ำตกแก่งกะอาม อยู่ที่บ้านแก่งกะอาม ตำบลผาเสวย อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นน้ำตกขนาดเล็ก มีต้นน้ำอยู่ที่ภูตุมโนเทือกเขาภูพานและธารน้ำลำห้วยหลัว มีแก่งหินเรียงรายเป็นแนวยาวสลักับพลาญหิน (ลานหิน) กว้าง ตามแอ่งน้ำมีน้ำมากสวยงามเมื่อเข้าสู่ฤดูฝนตั้งแต่เดือนมิถุนายนเป็นต้นไป

ดูที่ ผาเสวย

น้ำตกคำเตย

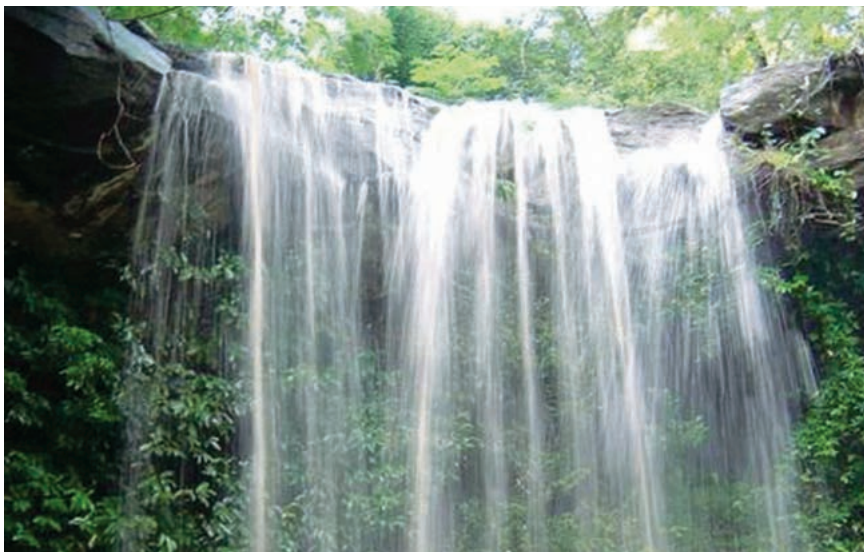

น้ำตกคำเตย เป็นน้ำตกขนาดเล็ก อยู่ที่ บ้านบ่อแก้ว ตำบลบ่อแก้ว อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ บนเทือกเขาภูแฝก ในบริเวณวนอุทยานภูแฝก ต้นน้ำอยู่ที่

ห้วยจางบริเวณภูจ้อก้อเทือกเขาภูพาน ไหลผ่านชั้นหินเตี้ยๆ ลงอ่างเก็บน้ำห้วยจาง บริเวณหุบเขาด้านล่าง มีจุดชมทัศนียภาพสวยงามมองเห็นอำเภอนาคู ฤดูที่สวยงาม

มีน้ำมาก คือ ฤดูฝน ดูที่ วนอุทยานภูแฝก

น้ำตกตาดทอง

น้ำตกตาดทอง อยู่ที่บ้านโพนนาดี ตำบลหนองผือ อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ บนเทือกเขาภูพาน ต้นน้ำอยู่ที่ลำห้วยดานบนเทือกเขาภูพาน ในเขตอำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร ไหลผ่านโขดหินสลัซับซ้อน ลดหลั่นหลายชั้น สูงประมาณ ๕ เมตร เข้าถึงได้สะดวก ฤดูฝนจะสวยงามที่สุดเนื่องจากน้ำมากและดอกไม้ป่าพลิบานเดือนตุลาคมจะมีงานเทศกาลท่องเที่ยว น้ำตกตาดทองเป็นประจำทุกปี

น้ำตกตาดสูง - น้ำตกตาดยาว

วนอุทยานภูผาวัว ๑๕๐ เมตร เป็นน้ำตกขนาดใหญ่ของห้วยแดง ต้นน้ำเกิดจากป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน จังหวัดมุกดาหาร สูง ๑๐ เมตร ไหลจากหินผาลงสู่แอ่งน้ำกว้างด้านล่าง มีแอ่งน้ำให้เล่นทั้งด้านบนและล่างของน้ำตก

น้ำตกตาดยาว อยู่ห่างจากสำนักงานวนอุทยานภูผาวัว ๑ กิโลเมตร เกิดจากห้วยแดง ทางเหนือขึ้นไปจากน้ำตกตาดสูง นิยมเรียก น้ำตกสไลเดอร์ เพราะน้ำตกไหลลาดลงตามลานหินใหญ่

ข้อแตกต่างระหว่างน้ำตกตาดสูงและน้ำตกตาดยาว คือ น้ำตกตาดสูงมีลักษณะเป็นโขดหินต่างขนาด ซ้อนกันไปตามแนวทางน้ำไหล น้ำตกตาดยาวมีลักษณะเป็นลานหินลาดเอียงขนาดใหญ่ ในฤดูน้ำหลากนักท่องเที่ยวสามารถปล่อยตัวไหลไปตามน้ำตกที่ วนอุทยานภูผาวัว

น้ำตกตาดสูง - น้ำตกตาดยาว อยู่บริเวณห้วยแดง วนอุทยานภูผาวัว บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอภูผารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เกิดจากภูถ้ำเม่นและภูมะตูม

ซึ่งเป็นเขาสูง ๓๐๐ - ๔๐๐ เมตรจากระดับทะเลปานกลาง ในบริเวณวนอุทยานภูผาวัว น้ำตกตาดสูง อยู่ห่างจากสำนักงาน

น้ำตกพานางคอย

น้ำตกพานางคอย เป็นน้ำตกขนาดใหญ่ มีน้ำตลอดปี อยู่ที่บ้านนางาม ตำบลบ่อแก้ว

อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ ไหลมาจากลำน้ำยัง ซึ่งมีต้นน้ำอยู่ระหว่างภูซันและ

ภูงอยในเทือกเขาภูพานที่มีป่าอุดมสมบูรณ์

น้ำตกแม่ยาง

น้ำตกแม่ยาง หรือแก่งแม่ยาง อยู่ริมลำน้ำป่าว ใต้เขื่อนลำป่าว บริเวณรอยต่อระหว่าง อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ และอำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ เกิดจากการเปิดประตูระบายน้ำลำน้ำยาง ปล่อยน้ำออกจากอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนลงสู่ลำน้ำป่าว

เกิดเป็นแก่งน้ำไหลเชี่ยว ทั้งหาดทรายและโขดหิน ฤดูฝนน้ำเหนือเขื่อนมีปริมาณมาก น้ำที่ถูกระบายออกมามีปริมาณสม่ำเสมอ ฤดูแล้งนักท่องเที่ยวนิยมลงเล่นน้ำตกที่ เขื่อนลำป่าว

บ้านพ่อครูเปลื้อง ฉายรัศมี

บ้านพ่อครูเปลื้อง ฉายรัศมี อยู่ที่ถนนเกษตรสมบูรณ์ อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นที่พำนักของศิลปินแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๙ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีพื้นบ้าน - โปงลาง) ผู้พัฒนาเครื่องดนตรีโปงลาง จนกลายเป็นเอกลักษณ์หนึ่งของจังหวัดกาฬสินธุ์และภาคอีสาน

ครูเปลื้อง ฉายรัศมี (พ.ศ. ๒๔๗๔ - ๒๕๕๐) เป็นบุตรของนายคง - นางนาง ฉายรัศมี เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียนบ้านนาวิทยาคม อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ ้วยเด็กได้เรียนวิชาทำเครื่องเคาะที่เรียกว่า เกราะลอ (ขอลอ) และวิธีเคาะจากชาวบ้านกลางหมื่น จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งได้รับถ่ายทอดมาจากท้าวพรหมโคตรที่อพยพมาจากประเทศลาว

เกราะลอ (ขอลอ) ทำจากไม้ ๖ ท่อน หรือ ๖ ลูก ผูกต่อกันตามแนวขวาง ใช้เคาะไล่นกหรือวัวควาย เคาะส่งสัญญาณเรียกประชุม หรือแจ้งเหตุ มีการพัฒนาเพิ่มลูกเกราะลออย่างต่อเนื่อง สามารถสร้างเสียงดนตรีที่แปลกหู มาจนถึงครูเปลื้องจึงได้

เพิ่มลูกเกราะลอขึ้นเป็น ๑๓ ลูก มีเสียงหลากหลายมากขึ้น นำไปเล่นกับเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานชนิดอื่น เช่น แคน ซอ พิณ กลอง หมากก๊ับแก๊บ ไท ฯลฯ และเรียกชื่อใหม่ว่า โปงลาง พร้อมคิดลาย (ทำนอง) ใหม่ ๆ ขึ้นด้วย

พ.ศ. ๒๕๐๒ ครูเปลื้องนำวงโปงลางไปต้อนรับจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ต่อมาได้ตั้งวงโปงลางเป็นที่นิยมมากจนกลายเป็นดนตรียอดนิยมของชาวอีสาน นอกจากนี้ได้พัฒนากระดิ่งแขวนคอวัวเป็นเครื่องดนตรีเรียกว่า หมากกะโหล่ง ได้ตั้งโรงเรียนสอนการเล่นและการสร้างเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน เช่น พิณ แคน ซอ และโปงลาง พ.ศ. ๒๕๒๙ ครูเปลื้องได้รับยกย่องเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีพื้นบ้าน - โปงลาง) ครูเปลื้อง ฉายรัศมี มีลูกศิษย์จำนวนมากโดยเฉพาะที่วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร รวมถึงนักดนตรีวงโปงลางสะออน ซึ่งจบจากสถาบันดังกล่าว

พ.ศ. ๒๕๔๙ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้เปิดบ้านพ่อครูเปลื้องเป็นสถานที่เรียนรู้ ก่อนที่พ่อครูจะถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๐ ปัจจุบันทายาทพ่อครูเปลื้องย้ายไปพำนักที่อื่น บ้านพ่อครูเปลื้อง จึงเหลือเฉพาะตัวบ้านเท่านั้น

ดูที่ งานมหกรรมโปงลาง แพรว และงานกาชาด จังหวัดกาฬสินธุ์

กาฬสินธุ์ ดินแดนกำเนิดโปงลาง

โปงลาง เป็นเครื่องดนตรีอีสาน มีถิ่นกำเนิดในจังหวัดกาฬสินธุ์ ลักษณะคล้ายระนาดแต่วางพื้นลูกโปงลางในแนวตั้งเอน ผู้เล่นอาจยืนหรือนั่งใช้ไม้เคาะ ลูกโปงลางชนิดดีทำจากไม้พะยูน ให้เสียงก้องกังวาน ครึกครื้น อ่อนหวาน หรือวังเวงตามแต่ลาย (ทำนอง) ที่แต่งขึ้น

ลาย (ทำนอง) โปงลาง ได้จากการเลียนเสียงธรรมชาติ และเสียงจากชีวิตประจำวันของชาวอีสาน เช่น ลายลมพัดพร้าว ได้รับแรงบันดาลใจจากเสียงลมพัดตอใบมะพร้าว ลายโปงลาง จากเสียงกระดิ่งผูกคอวัว ลายช้างขึ้นภู จากลีลาเนิบช้าส่งางมของช้าง ส่วนลายกาเต้นก้อนเป็นทำนองสำหรับเทียบเสียงโปงลาง ถือเป็นลายครุรวมถึงลายหลัก เช่น ลายอ่านหนังสือใหญ่ ลายอ่านหนังสือน้อย ลายสุดสะแนน ลายสร้อย และลายเซ ฯลฯ

วงโปงลาง ประกอบด้วยโปงลาง แคน ซอ พิณ กลอง หมากก๊ับแก๊บ ไท สามารถสร้างเสียงดนตรีที่สะท้อนจิตวิญญาณของชาวอีสานได้อย่างลึกซึ้ง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕ วงโปงลางโรงเรียนเมืองกาฬสินธุ์ ได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดดนตรีพื้นเมืองนานาชาติ ระดับมัธยมศึกษาครั้งที่ ๑ ณ ประเทศตุรกี

ผาเสวย

ผาเสวย เป็นหน้าผาบนเทือกเขาภูพาน อยู่ที่บ้านแก้งกะอาม ตำบลผาเสวย อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ชื่อจากเมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗ ถึงอำเภอสมเด็จได้ทรงแวะพักเสวยพระกระยาหารกลางวันบริเวณดังกล่าว

ผาเสวย เดิมชื่อ ผาร้างร้าง สูงจากระดับทะเลปานกลาง ๒๕๐ - ๒๖๐ เมตร อยู่เหนือน้ำตกแก้งกะอาม ด้านล่างเป็นเหวลึกตั้งชัน ด้านหน้ามีรูปปั้นไดโนเสาร์กินพืชและกินเนื้ออย่างละตัวซึ่งเป็นสัญลักษณ์หนึ่งของจังหวัดกาฬสินธุ์ บริเวณโดยรอบเงียบสงบร่มรื่นมองเห็นทิวทัศน์ด้านทิศตะวันตกของเทือกเขาภูพาน
ดูที่ น้ำตกแก้งกะอาม

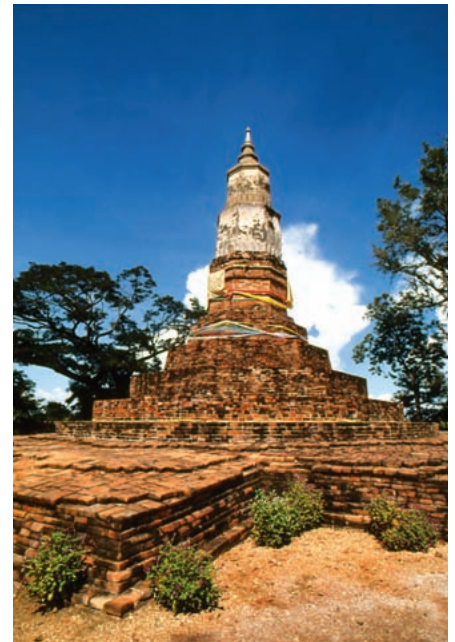
พระธาตุยาคู

พระธาตุยาคู อยู่ที่บ้านเสมา ตำบลหนองแปน อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นเจดีย์ใหญ่ เดิมเป็นศิลปะทวารวดีและมีการบูรณะโดยสร้างเจดีย์ศิลปะอยุธยาและรัตนโกสินทร์คร่อมซากเจดีย์เดิม กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนโบราณสถานเมื่อวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๐ ต่อมาจึงมีการประกาศขอบเขตโบราณสถาน ๖ ไร่ ๒ งาน เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๕

พระธาตุยาคู ก่อด้วยอิฐขนาดใหญ่ ทรงแปดเหลี่ยมฐานย่อมุม สูง ๑๕ เมตร กว้าง ๑๖ เมตร องค์พระธาตุก่ออิฐทึบ ไม่มีห้องภายในเรือนธาตุ จึงทนต่อสภาพแวดล้อมได้นาน รับน้ำหนักได้ดี จากการขุดแต่งบูรณะ สันนิษฐานว่าสร้างเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๕ จากนั้นได้มีการบูรณะหลายครั้งในช่วงสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ องค์พระธาตุมีใบเสมาสภาพพุทธประวัติปักอยู่โดยรอบ และมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมใกล้เคียงกับพระธาตุองค์อื่นที่พบในเมืองฟ้าแดดสงยาง เช่น พระธาตุโนนฟ้าแดด พระธาตุโนนวัดสูง ฯลฯ

องค์พระธาตุส่วนที่สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยวัฒนธรรมทวารวดี คือ ฐานซึ่งก่อด้วยอิฐ และฉาบปูนมีลวดลายปูนปั้น ฐาน ๖ ชั้น ชั้นที่ ๑ เป็นฐานสี่เหลี่ยมย่อมุม ลักษณะเป็นฐานบัว มีทางขึ้นทั้ง ๔ ด้าน สมัยอยุธยาสร้างฐานกว้างทรงแปดเหลี่ยมลดหลั่นขึ้นหาเรือนธาตุ ๓ ชั้น แล้วค่อยๆ สอดเข้าหายอดธาตุ สมัยรัตนโกสินทร์สร้างส่วนยอด จากนั้นมีการบูรณะอีก ๔ ครั้งครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยช่างท้องถิ่น ครึ่งล่าสุดในรัชกาลปัจจุบัน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙ โดยช่างจากกรมศิลปากร หลักฐานที่ได้พบจากการขุดแต่งจำนวนมาก ช่วยให้นักโบราณคดีวิเคราะห์ความเป็นมาของผู้คน ชุมชน และวัฒนธรรมในจังหวัดกาฬสินธุ์และจังหวัดอื่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้มากขึ้น

พระธาตุยาคูยังเป็นศูนย์รวมศรัทธาและมีความสำคัญยิ่งทางด้านจิตใจต่อชาวกาฬสินธุ์และชาวอีสาน งานนมัสการพระธาตุยาคูจัดในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกปี มีประเพณีจุดบั้งไฟสักการะดูที่ เมืองฟ้าแดดสงยาง

ยาคู - ญาคู

พระธาตุยาคูมีชื่อเรียกหลายชื่อ เช่น ธาตุใหญ่ ธาตุพระเจ้าใหญ่ และธาตุญาคูใหญ่ คำว่า *ญาคู* ภาษาถิ่นหมายถึง พระเถระผู้ใหญ่ สันนิษฐานว่า ยาคูที่ปรากฏตามชื่อพระธาตุหมายถึง พระธาตุยาคู อันเป็นเจดีย์ที่สร้างถวายแด่ญาคูใหญ่แห่งเมืองฟ้าแดดสงยาง

พิพิธภัณฑ์ของดีจังหวัดกาฬสินธุ์

พิพิธภัณฑ์ของดีจังหวัดกาฬสินธุ์ อยู่ในบริเวณอาคารศาลากลางจังหวัด(หลังเดิม) ใกล้วงเวียนโป่งกลาง ถนนกาฬสินธุ์ เป็นสถานที่จัดแสดงประวัติความเป็นมาของจังหวัดกาฬสินธุ์ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม วิถีชีวิตของผู้คนในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ และศูนย์สาธิตอาชีพหัตถกรรมจังหวัดกาฬสินธุ์

พ.ศ. ๒๕๔๔ นายชัยรัตน์ มาประณีต ผู้

ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ย้ายสำนักงานไปยังศาลากลางจังหวัด(หลังใหม่) และอนุรักษ์ศาลากลางจังหวัด(หลังเดิม)พร้อมจัดตั้งศูนย์สาธิตหัตถกรรมของจังหวัดขึ้น ได้รับความร่วมมือจากส่วนราชการและเอกชนบริจาคสิ่งของจัดแสดง เปิดเมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๔ ในลักษณะพิพิธภัณฑ์ที่สามารถเข้าชมได้ในเวลาราชการ เว้นวันจันทร์

อาคารพิพิธภัณฑ์ ๒ ชั้น ประกอบด้วยห้องเฉลิมพระเกียรติ แสดงเรื่องราวเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเยี่ยมราษฎรที่อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สนพระราชหฤทัยในผ้าไหมแพรวาและพระราชทานพระราชานุญาตให้รับไว้ในโครงการศิลปาชีพ ห้องแสดงผ้าไหมแพรวา ห้องวิถีชีวิตชาวผู้ไทย ห้องแสดงหุ่นจำลองไดโนเสาร์ ห้องโป่งกลาง

ห้องผลิตภัณฑจากมันสำปะหลัง และห้องผลิตภัณฑจากอ้อย ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจของกาฬสินธุ์ ห้องเจ้าเมืองตั้งแต่พระยาชัยสุนทร (ท้าวโสมพะมิตร) เจ้าเมืองคนแรก และลูกหลานที่สืบสกุลมาเป็นหลายตระกูลของชาวกาฬสินธุ์ปัจจุบัน ห้องฟ้าแดดสงยาง ห้องเจ้าเมืองบริวาร ห้องคนตีศรีกาฬสินธุ์ ห้องพระพุทธมิ่งเมืองกาฬสินธุ์ และห้องวัฒนธรรมนิทัศน์ แสดงวิถีชีวิตชุมชนรวมทั้งห้องจำหน่ายของดีเมืองกาฬสินธุ์

นอกจากนี้ ยังมีสถานที่สำคัญของจังหวัดกาฬสินธุ์ เช่น หอเจ้าบ้านกาฬสินธุ์ ซึ่งสร้างขึ้นพร้อมกับศาลหลักเมือง ซึ่งมีพิธีบวงสรวงเป็นประจำทุกปี เช่นเดียวกับหอเจ้าบ้าน อนุสาวรีย์พระยาชัยสุนทร (ท้าวโสมพะมิตร) ศาลปู่แ่ ศาลปู่หาร ศาลปู่กุลาบุญโฮม และศาลปู่โง้ง ฯลฯ

ดูที่ ศาลหลักเมือง / อนุสาวรีย์พระยาชัยสุนทร (ท้าวโสมพะมิตร)

พิพิธภัณฑ์ปลาหิน ๑๖๐ ล้านปี วัดป่าพุทธบุตร

พิพิธภัณฑ์ปลาหิน ๑๖๐ ล้านปี วัดป่าพุทธบุตร อยู่ในวัดโพธิ์พินาน (วัดป่าพุทธบุตร) บ้านโพธิ์สว่าง ตำบลกุดสิมคุ่มใหม่ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นที่จัดแสดงซากดึกดำบรรพ์ปลาเลปิโดเทส (*Lepidotes*) ซึ่งมีชีวิตอยู่เมื่อประมาณ ๑๖๐ ล้านปี

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๑ พระศักดิ์ดา ธัมมโรต เจ้าอาวาสวัดป่าพุทธบุตร ได้พบซากดึกดำบรรพ์ปลาที่ภูน้ำจั้น (ภูโหลย) บ้านดงเหนือ ตำบลเหล่าใหญ่ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และแจ้งไปยัง ดร.วราวุธ สุธีธร นักธรณีวิทยาของกรมทรัพยากรธรณี เมื่อ ดร.วราวุธ ได้เดินทางไปตรวจสอบ พบว่า

เป็นซากดึกดำบรรพ์ ปลาเลปิโดเทส มีชีวิตอยู่เมื่อประมาณ ๑๖๐ ล้านปีและสูญพันธุ์ไปแล้ว ต่อมาเรียกกันว่า *ปลาพุทธบุตร*

พ.ศ. ๒๕๔๔ คณะสำรวจไดโนเสาร์ไทย - ฝรั่งเศส ได้สำรวจขุดค้นบริเวณดังกล่าว ตามหลักวิชาการและเป็นระบบพบซากดึกดำบรรพ์สัตว์ และไม้กลายเป็นหินนำไปเก็บรักษาไว้ที่วัดป่าพุทธบุตร ต่อมาได้จัดเป็นศาลาพิพิธภัณฑ์ปลาหิน ๑๖๐ ล้านปีให้ความรู้เรื่องปลาเลปิโดเทส เปลือกหอยกลายเป็นหิน กระดองเต่าโบราณ กระดุกซีโครงไดโนเสาร์กินพืช ไม้กลายเป็นหิน รวมทั้งจัดแสดงคัมภีร์ไบเบิล และงาน

ปลาพุทธบุตร

ปลาพุทธบุตร หรือ เลปิโดเทส พุทธบุตรเอนซิส (*Lepidotes buddhabutrensis* Cavin et al, 2003) ปลาโบราณ พบซากดึกดำบรรพ์บริเวณภูน้ำจั้น เป็นปลาน้ำจืด ลำตัวยาว ๓๐ - ๖๐ เซนติเมตร เกิดแก๊สแข็งรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน กินพืชเป็นอาหาร พบมากในชั้นหิน ช่วงมหายุคมีโซโซอิก (Mesozoic Era) มีชีวิตอยู่เมื่อประมาณ ๑๖๐ ล้านปี สูญพันธุ์ไปเมื่อ ๖๕ ล้านปีที่แล้ว เป็นข้อสันนิษฐานได้ว่าบริเวณที่พบซากดึกดำบรรพ์ปลาพุทธบุตร อาจเป็นบึงน้ำโบราณขนาดใหญ่มีปลาอาศัยจำนวนมาก บางปีแล้งยาวนาน น้ำแห้งปลาตาย ซากปลาถูกโคลนทับถมจนอากาศไม่สามารถแทรกเข้าไปได้ ทำให้ซากปลาถูกเก็บรักษาไว้ในชั้นโคลนไม่ผุพัง จนกลายเป็นซากดึกดำบรรพ์ที่พบในปัจจุบัน

หัตถกรรมพื้นบ้าน

ธัมมรัต เป็นเจ้าอาวาส

พ.ศ. ๒๕๔๕ วัดป่าพุทธบุตร ได้รับอนุญาตจากกรมการศาสนา ยกฐานะเป็นวัดโพธิ์วิมาน (วัดป่าพุทธบุตร) มีพระศักดิ์ดา

คูที่ พิพิธภัณฑ์สิรินธร

พิพิธภัณฑ์สิรินธร

พิพิธภัณฑ์สิรินธร เป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องซากดึกดำบรรพ์ไดโนเสาร์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ จากสถานที่ขุดค้นจริงที่มีขนาดใหญ่และครบวงจรของประเทศไทย และของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อยู่ที่ภูมิกุ่มข้าว ตำบลโนนบุรี อำเภอเสถียรจังหวัดกาฬสินธุ์

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ ขณะที่นักธรณีวิทยาของกรมทรัพยากรธรณีสำรวจแหล่งแร่ยูเรเนียมที่อุทยานแห่งชาติภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ได้พบซากดึกดำบรรพ์ไดโนเสาร์ชิ้นแรกของไทย จากนั้นได้มีการสำรวจพบอีกอย่างต่อเนื่อง จนถึง พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้มีการพบโครงกระดูกไดโนเสาร์ที่สมบูรณ์

ที่สุด เท่าที่เคยพบมาในประเทศไทยที่ภูมิกุ่มข้าว จังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้งภูเวียงและภูมิกุ่มข้าวมีภูมิประเทศและชั้นหินที่อยู่ในหมวดเดียวกันคือ หินหมวดเสาชั่ว ซึ่งนักธรณีวิทยากำหนดช่วงเวลาอยู่ยุคเดียวกัน คือ ครีเทเชียสตอนต้น (Early Cretaceous) เมื่อประมาณ ๑๓๐ ล้านปี

หินหมวดเสาข้าว ประกอบด้วยหินทรายแป้ง หินโคลน และหินกรวดมนปนทราย ชั้นหินค่อนข้างหนา เป็นชั้นหินที่พบซากดึกดำบรรพ์เปลือกหอยกาบเดี่ยว เปลือกหอยกาบคู่ และไดโนเสาร์กินพืช

พ.ศ. ๒๕๓๗ พระครูวิจิตรสหัสคุณ เจ้าอาวาสวัดสังกะวัน อำเภอเสนาฯ ได้พบซากดึกดำบรรพ์ที่ภูมู่ข้าวโดยบังเอิญ จากนั้นคณะสำรวจจากกรมทรัพยากรธรณีได้เข้าสำรวจพบซากดึกดำบรรพ์กระดูกไดโนเสาร์

กรมทรัพยากรธรณีได้ชุดสำรวจพบกระดูกไดโนเสาร์มากกว่า ๗๐๐ ชิ้น เป็นกระดูกส่วนขา สะโพก ขี่โครง คอ และหาง ไดโนเสาร์กินพืชสกุลภูเวียง (*Phuwiangosaurus sirindhornae*) ๑ ชนิด และเป็นไดโนเสาร์กินพืชชนิดใหม่อีก ๑ ชนิด

ซากดึกดำบรรพ์กระดูกไดโนเสาร์ที่สมบูรณ์พบอยู่ในชั้นหินทรายปนหินดินดาน ระดับความสูง ๒๐๐ เมตร จากระดับทะเลปานกลาง (ตำแหน่งหลุมขุดค้น) นอกจากนี้ยังพบเศษกระดูกกระจัดกระจายอยู่ในชั้นหินกรวดมน มีลักษณะเป็นเศษแตกหัก เกิดจากแรงขัดสี แรงกระแทก ถูกกระแสพัดพา มาสะสมรวมกับกรวดลักษณะคล้ายกับที่ภูโป อำเภอมืองกาฬสินธุ์

พ.ศ. ๒๕๔๙ พิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ที่ภูมู่ข้าว ได้รับพระราชทานพระราชานุญาตใช้ชื่อ พิพิธภัณฑ์สิรินธร และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเป็นประธานในพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์เมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ พิพิธภัณฑ์สิรินธร ได้รับรางวัลยอดเยี่ยม (กินรีทอง) ประเภทแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากการประกาศผลรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย ครั้งที่ ๗ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๑

ดูที่ วัดสังกะวัน

ภูมู่ข้าว

ภูมู่ข้าว เป็นภูเขาโดด สูง ๓๐๐ เมตร จากระดับทะเลปานกลาง พื้นที่ ๔๖๐ ไร่ เป็นพื้นที่หินเก่า ประกอบด้วยหินหมวดเสาข้าวและหินหมวดภูพาน วางตัวเรียงซ้อนต่อเนื่องกันลาดเทไปทางทิศตะวันตก เป็นพื้นที่ที่พบซากดึกดำบรรพ์โครงกระดูกไดโนเสาร์กินพืช ๒ - ๓ ชนิด ในชั้นหินที่วางตัวอยู่บนไหล่เขาที่ระดับความสูงทางด้านทิศตะวันตก ๒๐๐ เมตร จากระดับทะเลปานกลาง ทิศตะวันออก ๒๔๐ เมตร

หินหมวดเสาข้าว ประกอบด้วยหินทรายแป้ง หินโคลน และหินกรวดมนปนทราย ชั้นหินค่อนข้างหนา พบซากดึกดำบรรพ์เปลือกหอยกาบเดี่ยว เปลือกหอยกาบคู่ และไดโนเสาร์กินพืช คาดว่ามีอายุอยู่ในยุคครีเทเชียสตอนต้น (อายุประมาณ ๑๓๐ ล้านปี)

หินหมวดภูพาน ประกอบด้วยหินทรายปนหินกรวดมนชั้นหนา ที่แสดงการวางชั้นเฉียงระดับ มีรายงานพบเศษชิ้นส่วนของกระดูกไดโนเสาร์ ๒ - ๓ ชิ้น ความหนาของหมวดหิน ประมาณ ๑๑๔ เมตร

พิพิธภัณฑ์สิรินธร

อาคารพิพิธภัณฑ์พื้นที่ ๘,๘๐๐ ตารางเมตร ประกอบด้วย ๓ ส่วนการแสดง พร้อมโรงภาพยนตร์ ๘๐ ที่นั่ง ฉายเรื่องการขุดค้นพบซากดึกดำบรรพ์

ส่วนที่ ๑ แสดงซากดึกดำบรรพ์ที่ได้จากการขุดสำรวจพบในหลุมที่มีสภาพสมบูรณ์แบบต่อเนื่องกับการจัดแสดงเรื่องราวและโครงกระดูกจำลองไดโนเสาร์ที่มีชิ้นส่วนกระดูกจริงเป็นโครงร่างหลักให้ชมรวม ๗ ตัว

ส่วนที่ ๒ ภายในอาคารพิพิธภัณฑ์แบ่งเป็น ๘ โซน แสดงวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตในยุคต่างๆ พร้อมซากดึกดำบรรพ์ที่พบ จนถึงมหายุคมีโซโซอิก (Mesozoic Era) จัดแสดงโครงกระดูกไดโนเสาร์ที่พบในประเทศไทย อายุประมาณ ๑๓๐ ล้านปี จุดเด่น ได้แก่ ภูเวียงโกซอรัสสิรินธรเน่ (*Phuwiangosaurus sirindhornae*, Martin, Buffaut and Suteethorn) สยามโมซอรัสสุธีธรณี (*Siamosaurus suteethorni*, Buffetaut and Ingavat) สยามโมไทรันนัส อีสานเอนซิส (*Siamotyrannus isanensis*, Buffetaut, Suteethorn and Tong) เปลือกหอยน้ำจืดกาบคู่ (Bivalves) ปลาเลปิโดเทส (Lepidotes) จระเข้โกนิโอโพลิส (Goniopholis) และฉลามน้ำจืดไฮโบดอนท์ (Hybodont shark)

ส่วนที่ ๓ เป็นห้องปฏิบัติการแบบเปิด สามารถมองเห็นซากดึกดำบรรพ์และการทำงานของนักธรณีวิทยาและนักโบราณชีววิทยาได้

พุทธสถานกุปอ

พุทธสถานกุปอ หรือวัดอินทร์ประทานพร เป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางลีลไสยาสน์สลักบนหน้าผา ๒ องค์ อยู่ที่ตำบลกุปอ อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีงานสมโภชในช่วงเดือนเมษายน และประเพณีสงกรานต์วันวิสาขบูชา หรือวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ เป็นประจำทุกปี

พระพุทธรูปปางลีลไสยาสน์ (ทอดองค์นอนอย่างราชสีห์) องค์แรกประดิษฐานอยู่ใกล้เชิงเขาทางขึ้น เป็นภาพสลักหินนูนต่ำ ยาว ๓.๓๐ เมตร กว้าง ๑.๒๗ เมตร ทอดพระองค์ตะแคงขวา พระหัตถ์และพระกรขวารองรับพระเศียรซึ่งหันไปทางทิศเหนือ พระพักตร์เหลี่ยมแบน ขมวดพระเกศาใหญ่ พระอุษณิษะ (ส่วนที่นูนขึ้นกลางศีรษะ) แทลมเป็นทรงกรวย พระกรซ้ายวางทอดแนบพระองค์ พระบาทซ้ายซ้อนทับพระบาทขวา ครองผ้าเฉียงแนบพระองค์ ศิลปะทวารวดีสกุลช่างอีสาน สันนิษฐานว่าประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๔

พระพุทธรูปปางลีลไสยาสน์องค์ที่สอง เป็นภาพสลักหินนูนต่ำ และมีการสลักหินเป็นแท่นรองรับองค์พระ ประดิษฐานอยู่บนกุปอ

ยาว ๕.๒๐ เมตร กว้าง ๑.๕๐ เมตร องค์พระสลักเป็นเส้นโค้งเว้าเน้นสัดส่วนมองดูลอยเด่นราวกับไม่ได้ติดอยู่กับผนังหิน ทอดพระองค์ตะแคงขวา พระเศียรหันไปทางทิศเหนือ พระพักตร์รูปไข่ พระขนงเป็นเส้นโค้งเรียวยาวรับกับพระเนตรและพระนาสิก สันนิษฐานว่าสร้างหลังพระพุทธรูปปางลีลไสยาสน์องค์แรกหลายศตวรรษ คือประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๘ - ๑๙ ตรงกับสมัยสุโขทัย

พุทธสถานกุปอ เป็นสถานที่ที่พุทธศาสนิกชนในท้องถิ่นจะเดินทางไปสักการะ

พระพุทธรูปปางลีลไสยาสน์ มีบันไดไปถึงยอดเขาซึ่งมีทิวทัศน์สวยงาม

กุปอ

กุปอ เป็นภูเขาหินทรายสูง ๓๓๖ เมตรจากระดับทะเลปานกลาง หรือสูง ๙๔ เมตรจากพื้นดินล่าง ทอดตัวตามแนวทิศตะวันตก-ตะวันออก ทิศเหนือติดต่อกับอำเภอสหัสขันธ์ ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอเมืองกาฬสินธุ์

พุทธสถานกุสิงห์

พุทธสถานกุสิงห์ หรือวัดพุทธาวาสกุสิงห์ อยู่ที่อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นสถานที่ประดิษฐานพระพรหมภูมิปาโล ซึ่งมีขนาดใหญ่ที่สุดในจังหวัดกาฬสินธุ์

พระพรหมภูมิปาโล เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย หน้าตัก ๑๐.๕๐ เมตร ประดิษฐานอยู่กลางแจ้งบนยอดกุสิงห์ จัดเป็นพระพุทธรูปสำคัญองค์หนึ่งในภาคอีสานสร้างขึ้นในสมัยผู้ว่าราชการจังหวัด นายบุรี พรหมลิขิต (พ.ศ. ๒๕๐๙-๒๕๑๓)

นายช่างมาจากบ้านสีฐาน อำเภอกลมไวย สืบทอดศิลปะล้านช้าง (ลาว) แล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑

วัดพุทธาวาสกุสิงห์ มีศูนย์การศึกษา นอกระบบ เน้นศึกษาเรื่องพระพุทธศาสนา คุณธรรมและจริยธรรม ได้รับเลือกให้เป็นสถานที่สาธยายพระไตรปิฎกเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวต่อเนื่องกันหลายปี ดุที่ เชื่อนลำปาว

กุสิงห์

กุสิงห์ สูงจากระดับทะเลปานกลาง ๓๔๕ เมตร มีทางขึ้นสู่ยอดกุ ๒ ทาง คือ ถนนลาดยางคดเคี้ยวไปตามไหล่เขาทางทิศตะวันตก และทางเดินเท้าเป็นบันได ๔๐๑ ขั้นทางทิศตะวันออก มีจุดชมทิวทัศน์มองเห็นตัวเมืองสหัสขันธ์ ภูกุ่มข้าว กุปอ และอ่างเก็บน้ำและเขื่อนลำปาว

เมืองฟ้าแดดสงยาง

เมืองฟ้าแดดสงยาง เป็นเมืองที่เคยรุ่งเรืองในอดีต อยู่ที่ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

เมืองฟ้าแดดสงยางเจริญรุ่งเรืองช่วงสมัยวัฒนธรรมทวารวดี พุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๖ มีการพบซากสถูปเจดีย์ ๑๔ แห่ง ทั้งเจดีย์ฐานสี่เหลี่ยม แปดเหลี่ยม และทรงกลม ขากโบราณสถานอื่นอีก ๔ แห่ง ใบเสมาหินทรายซึ่งบางส่วนเก็บรักษาไว้ที่วัดโพธิ์ชัยเสมาราม และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขอนแก่น พระพิมพ์ดินเผาที่มีพุทธลักษณะงดงาม เป็นต้น เจดีย์ที่มีสภาพสมบูรณ์ คือ พระธาตุยาคู อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองฟ้าแดดสงยาง

ผังเมืองฟ้าแดดสงยาง เป็นรูปลักษณะคล้ายใบเสมา ยาว ๒,๐๐๐ เมตร กว้าง

๑,๓๕๐ เมตร มีคูเมืองสองชั้น และตัวเมืองสองชั้น ซึ่งสันนิษฐานว่าเกิดจากการขยายเมือง ขุดพบใบเสมาหินทรายทั้งแบบเรียบและแบบมีลวดลาย กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุ ๑๓๐ ใบ พบหลักฐานและตำนานเรื่องเมืองฟ้าแดดสงยาง นิทานผาแดงนางไอ่ พญาเมืองฟ้าแดด ฯลฯ

นอกจากนี้ยังพบพระพุทธรูปและลวดลายปูนปั้นจำนวนมาก พระพิมพ์ดินเผาบางองค์มีจารึกกำกับด้านหลัง และเสมาหินทรายทั้งที่สลักรูปสถูปกลางแผ่นและสลักภาพเล่าเรื่อง ภาชนะดินเผา เครื่องประดับ และข้าวของเครื่องใช้กระจายอยู่ทั่วบริเวณขุดค้น จังหวัดกาฬสินธุ์ ถือเป็นจังหวัดที่มีแหล่งโบราณคดีที่สำคัญจังหวัดหนึ่งในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีร่องรอยเมืองโบราณ

หลายแห่ง เนื่องจากหลักฐานของจังหวัดกาฬสินธุ์มีลักษณะเป็นเนินดิน ซึ่งเหมาะแก่การตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณ
ดูที่ พระธาตุยาคู / วัดโพธิ์ชัยเสมาราม

ตำนานเมืองฟ้าแดดสงยาง

พญาจันทราช ผู้ครองเมืองเชียงโสม ซึ่งใกล้ชิดกับเมืองฟ้าแดด ครั้งหนึ่งพญาจันทราชออกล่าสัตว์และต่อไปจนถึงหนองเล็งหลงเข้าไปในอุทยานของนางฟ้าหยาดธิดาพญาฟ้าแดดและเกิดพึงใจ ต่อมาได้ให้ขุนเล็ง ขุนदान นำเครื่องบรรณาการมาสู่นางฟ้าหยาดแต่พญาฟ้าแดดไม่ยินยอม พญาจันทราชจึงเกณฑ์กำลังจากเมืองต่าง ๆ ยกทัพไปตีเมืองฟ้าแดดซึ่งมีเมืองสงยางช่วยรบการสงครามทำให้มีผู้ล้มตายจำนวนมากและพญาจันทราชสิ้นพระชนม์บนคอช้างนางฟ้าหยาดเศร้าโศกจนสิ้นชีวิตบนปราสาทกลางน้ำ พญาฟ้าแดดได้บรรจุร่างลงหีบทองคำเช่นเดียวกับพญาจันทราช และสร้างเจดีย์คู่เป็นอนุสรณ์ไว้ (ปัจจุบันอยู่ทางทิศตะวันตกของโนนเมืองฟ้าแดดสงยาง) ทั้งได้ให้ช่างหล่อพระพุทธรูปและเทวรูปทองคำ ๘๔,๐๐๐ องค์ ให้ชาวเมืองสร้างพระพุทธรูปด้วยทองคำ อิฐ หิน หรือดินเผา รวมบรรจุไว้ในเจดีย์คู่ เพื่อล้างบาปที่กระทำไว้ จากนั้นได้มอบพญาธรรมไปครองเมืองเชียงโสมส่งส่วยแก่เมืองฟ้าแดดเป็นประจำทุกปี

วนอุทยานภูผาวัว

วนอุทยานภูผาวัว ครอบคลุมพื้นที่ภูผาวัว ภูมะตูม และภูกอง อยู่ในพื้นที่บ้านนาไคร้ บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอภูจินารายณ์ และบางส่วนของเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าดงด่านแย้ ประกาศเป็นวนอุทยานเมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นผืนป่าอนุรักษ์สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ และเป็นแหล่งพบซากดึกดำบรรพ์ไดโนเสาร์ครั้งแรกของจังหวัดกาฬสินธุ์

ภูมิประเทศ พื้นที่ ๖.๔ ตารางกิโลเมตร (๔,๐๐๐ ไร่) มีภูผาวัว ซึ่งเป็นเทือกเขาสูงจากระดับทะเลปานกลาง ๒๐๐ - ๓๐๐ เมตร ทางทิศตะวันออกและทิศใต้เป็นหน้าผาชัน เป็นจุดชมทิวทัศน์และภูมิประเทศโดยรอบ มีภูเก้าเม่น ภูมะตูม ซึ่งเป็นเขาสูงประมาณ ๓๐๐ - ๔๐๐ เมตร จากระดับทะเลปานกลาง

เป็นแหล่งกำเนิดของน้ำตกตาดสูง - น้ำตกตาดยาว พื้นที่บริเวณใกล้น้ำตกเป็นหนองหิน และลานหิน สภาพป่าทั่วไปเป็นป่าเต็งรัง

มีป่าเบญจพรรณอยู่บริเวณน้ำตกตาดสูง น้ำตกเจ็ดสี
คูที่ น้ำตกตาดสูง - น้ำตกตาดยาว

วนอุทยานภูแฝก

วนอุทยานภูแฝก อยู่ในพื้นที่บ้านน้ำคำ ตำบลภูแล่นช้าง อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ กรมป่าไม้ประกาศจัดตั้งเป็นวนอุทยาน เมื่อวันที่ ๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นส่วนหนึ่งของเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าดงห้วยผา

ภูมิประเทศ พื้นที่ ๖.๕ ตารางกิโลเมตร (๔,๐๖๒.๕๐ ไร่) เป็นภูเขาสูงสลับกับเนินเขาสูงจากระดับทะเลปานกลาง ๒๐๐ - ๔๗๕ เมตร มีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ซึ่งเป็นน้ำแร่ มีน้ำตลอดปี ป่าภูแฝกเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญ

รอยตีนไดโนเสาร์ที่วนอุทยานภูแฝก จังหวัดกาฬสินธุ์

พันธุ์ไม้ มะค่าโมง (*Azelia xylocarpa* (Kurz) Craib) กระบก (*Irvingia malayana* Oliv. ex A.W.Benn.) เต็ง (*Shorea obtusa* Wall. ex Blume) รัง (*Shorea siamensis* Miq.) ประดู่ (*Pterocarpus macrocarpus* Kurz)

แหล่งท่องเที่ยว บ่อน้ำแร่ อยู่บริเวณด้านล่างของภูแฝก มีน้ำแร่ น้ำซับไหลตลอดปี รอยพระพุทธรูป ประทับอยู่บนยอดภูแฝก กว้าง ๒๑๐ เซนติเมตร ยาว ๔๐๐ เซนติเมตร ลึก ๖๐ เซนติเมตร บนยอดภูแฝก สูงจากระดับทะเลปานกลาง ๔๗๕ เมตร มองเห็นทิวทัศน์ได้รอบทิศ

ศาลเจ้าแม่ย่าเข้า หรือ เจ้าแม่นางเข้า หรือนางนอนเปื่อย เป็นหินกะสักรูปทรงคล้ายคนนอน สันนิษฐานว่าอายุมากกว่า ๑,๐๐๐ ปี เป็นที่สักการบูชาของคนในพื้นที่ น้ำตกคำเตยเป็นน้ำตกขนาดเล็ก มีจุดชมทัศนียภาพสวยงามมองเห็นอำเภอนาคู

วนอุทยานภูแฝก เป็นแหล่งรอยตีนไดโนเสาร์ซึ่งสำรวจพบฝังอยู่ในผิวหน้าของชั้นหินทราย หินหมวดพระวิหาร เป็นรอยตีนไดโนเสาร์กินเนื้อขนาดใหญ่ อายุประมาณ ๑๔๐ ล้านปี ลักษณะเป็นรอยคาคยาว ๓ แนว นอกจากนี้ยังมีแนวทางเดินมุ่งหน้าไปทางทิศตะวันออก

เฉียงใต้ ๗ รอย แนวทางเดินมุ่งหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือเป็นมุม ๖๐ องศา ๒ รอย และแนวทางเดินมุ่งหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือเป็นมุม ๓๗ องศา ๓ รอย ทั้งหมดเป็นรอยตีนแบบ ๓ นิ้ว ยาวเฉลี่ย ๔๕ เซนติเมตร กว้าง ๔๐ เซนติเมตร ระยะก้าว ๑๒๐ และ ๑๑๐ เซนติเมตร เป็นไดโนเสาร์ที่เดินด้วยสองขาหลัง สูงถึงสะโพกมากกว่า ๒ เมตร ก้าวเดินช้า ทุกรอยจะไปสิ้นสุดที่แอ่งหิน ซึ่งยังไม่สามารถสรุปได้ว่าเป็นรอยตีนไดโนเสาร์สายพันธุ์ใด

ดูที่ น้ำตกคำเตย / พิพิธภัณฑ์สิรินธร

วนอุทยานภูพระ

วนอุทยานภูพระ อยู่ในพื้นที่ตำบลท่าคันโท ตำบลยางอ้อม อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์ เดิมอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าดงมูล กรมป่าไม้ประกาศเป็นวนอุทยานเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๖ ชื่อวนอุทยานมาจากพระพุทธรูปจำนวนมากที่ประดิษฐานอยู่ในถ้ำพระ

ภูมิประเทศ พื้นที่อุทยาน ๙.๙๒ ตารางกิโลเมตร (๖,๒๐๐ ไร่) เป็นภูเขาเตี้ย สูงจากระดับทะเลปานกลาง ๔๑๐ เมตร มีพื้นที่ราบบางส่วน หน้าผามีความลาดชัน มีสภาพธรณีวิทยาโดดเด่นคือ ลานหินที่น่าจะเกิดจากการลดหลั่นของชั้นหินมีก้อนหินรูปทรงแปลกตาแล่นหินหน้าผาซึ่งเป็นจุดชมทิวทัศน์ มองไปเห็นทุ่งนาและภูน้อยที่อยู่ห่างไปไม่ไกลนัก และมีแหล่งน้ำซับไหลรินอยู่ตลอดเวลา

แหล่งท่องเที่ยว เช่น ผาเสวย เป็นลานหินกว้าง หน้าผาลึก ๑๕๐ - ๒๐๐ เมตร เป็นจุดชมทิวทัศน์ **ถ้ำเสียมลับ** เป็นถ้ำหินผาที่มีลักษณะคล้ายเสียมขุดลงไปบนหิน เมื่ออยู่หน้าปากถ้ำจะมองเห็นหินผาส่ง **ถ้ำพระรอด** เป็นถ้ำที่เกิดจากการแยกตัว

ของหิน เป็นที่พระสงฆ์จำพรรษาและปฏิบัติธรรม **ผาทินแยก** เป็นหน้าผาแยกตัวเป็นทางยาวประมาณ ๒๐ เมตร ลึก ๖ เมตร ผาที่แยกตัวออกมามีลักษณะเอนเป็นจุดที่สามารถชมทิวทัศน์ได้ ถ้ำพระลึก ๓๐ เมตร ปากถ้ำกว้าง ๑๕ เมตร มีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ภายในจำนวนมาก ช่วงสงกรานต์จะมีกิจกรรมเดินขึ้นภูพระเพื่อสรงน้ำพระพุทธรูปทุกปี

ดูที่ ผาเสวย

วัดกลาง

โดยนายอุทัยทอง จันทภรณ์ ช่างพื้นบ้านอีสาน ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมระดับชาติ ผู้ออกแบบพระมหาธาตุแก่นนครวัดหนองแวง จังหวัดขอนแก่น ลักษณะสถาปัตยกรรม แบบรัตนโกสินทร์ หลังคาลาด ๓ ชั้น มุงด้วย กระเบื้องเคลือบ คันทวยรูปสัตว์หิมพานต์ คล้ายนกยูง ๓ หัว

พระพุทธสาริณโรคนิคราย หรือ พระเจ้าองค์ดำ เป็นพระพุทธรูปคู่เมือง กาฬสินธุ์ ปางมารวิชัย ฝีมือช่างล้านช้าง สมัยหลัง หน้าที่ค ๔๑ เซนติเมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๓ ในสมัยพระเจ้าคุณาชม เมือง ภูแล่นช้าง อัญเชิญจากเมืองหลวงพระบาง และเคยประดิษฐานที่ วัดนาขาม ตำบล ภูแล่นช้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ (ปัจจุบันเป็นวัดร้าง) ต่อมาพระยาชัยสุนทร (เก) เจ้าเมืองกาฬสินธุ์อัญเชิญไปประดิษฐาน ที่จวนเจ้าเมือง เมื่อพระยาชัยสุนทร (เก) ถึงแก่อนิจกรรมมหายาห์จึงถวายแก่วัดกลาง และอัญเชิญไปประดิษฐานที่ศาลากลาง จังหวัด เพื่อให้ประชาชนสงวนน้ำในช่วง สงกรานต์ หรือแห่รอบเมืองเพื่อขอฝน ในช่วงฝนแล้ง จึงขนานนามว่า หลวงพ่อ ชุ่มเย็น ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ในพระมณฑป กลางหอพระด้านหลังพระอุโบสถ

พระพุทธรบาทศิลาแดงจำลอง กว้าง ๑ ศอก ยาว ๔ ศอก สันนิษฐานว่าสร้าง ในสมัยละโว้ปกครอง เมื่อครั้งตั้งรกราก อยู่ริมลำน้ำป่าวใกล้แก่งสำโรง ต่อมาดลิ่ง ลำน้ำป่าวพังลงทุกปี ชาวเมืองเกรงพระ พุทธบาทจะสูญหายจึงอัญเชิญมาไว้ใน พระอุโบสถร่วมกับพระเจ้าองค์ดำ ดุที่ งานประเพณีสงกรานต์ จังหวัดกาฬสินธุ์

วัดกลาง เป็นพระอารามหลวง สังกัด คณะสงฆ์มหานิกาย อยู่ที่ตำบลกาฬสินธุ์ อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นที่ ประดิษฐานพระพุทธสาริณโรคนิคราย หรือ พระเจ้าองค์ดำ พระพุทธรูปคู่เมืองกาฬสินธุ์ วัดกลาง สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๘ ไม่ ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับผู้สร้างและเจ้าอาวาส รูปแรก ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ สถาปนาเป็นพระอารามหลวง

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ มีเฉพาะที่ตั้งวัด ไม่มีที่ธรณี สงฆ์หรือที่กัลปนา (ที่ดินหรืออาคารซึ่งเจ้าของ อุทิศผลประโยชน์ให้แก่วัด) ตั้งเป็นโรงเรียน พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ ปัจจุบันเปิดสอน ๓ แผนก คือ แผนกบาลี แผนกธรรม และแผนกสามัญ มีโบราณสถาน และโบราณวัตถุที่สำคัญ ได้แก่

พระอุโบสถ ก่อสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ กว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๗ เมตร ปฏิสังขรณ์

วัดใต้โพธิ์คำ

วัดใต้โพธิ์คำ หรือ วัดใต้ เป็นวัดเก่าแก่ อยู่ที่ อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะพื้นบ้านอีสาน

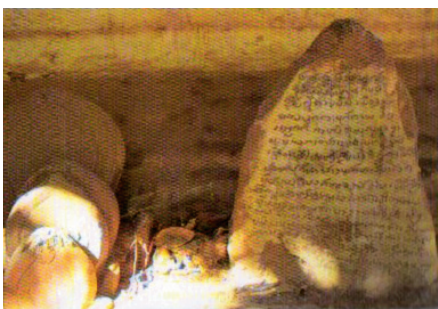
วัดใต้โพธิ์คำ สร้างขึ้นในยุคเดียวกับ วัดเหนือและวัดกลาง (ประมาณ พ.ศ. ๒๓๘๗) ตามลักษณะการตั้งวัดในชุมชนโบราณ คือแบ่งพื้นที่ชุมชนเป็นบ้านเหนือ บ้านกลาง และบ้านใต้ แต่ละบ้านมีวัดประจำ

โบราณสถานภายในวัด ได้แก่ อุโบสถเก่า เป็นอาคารทรงไทยก่ออิฐสอปูน บนฐานบัว หลังคาจั่วซ้อน ๓ ชั้น ชายคาปีกนกด้านข้างหัวเสาเป็นปูนปั้นพานหัวเสาคันทวยเป็นรูปพญาครุฑ มีรายละเอียดและรูปทรงงดงาม หน้าบันปูนปั้นรูปเทพนม ประกอบลายก้านขด ภายในอุโบสถเป็นสถานที่ประดิษฐานพระประธาน ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยองค์ใหญ่ ศิลปะพื้นบ้านอีสาน

ดูที่ วัดกลาง / วัดศรีบุญเรือง

วัดประสิทธิ์ไชยาราม

วัดประสิทธิ์ไชยาราม เป็นวัดเก่าแก่ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกายอยู่บริเวณบ้านหนองสง ตำบลลำบัว อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาท

สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ หรือ ประมาณ พ.ศ. ๒๓๘๘ ประกาศเป็นวัดหรือ พุทธศาสนสถานเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ ภายในวัด มีสิม (โบสถ์) โบราณ พระพุทธรูปโบราณ และ หินทรายคล้ายเสมาจารึกเรื่องการสร้างวัด

สิมโบราณ เป็นสิมแบบโปร่ง ตั้งอยู่ กลางลานวัด หน้าศาลาการเปรียญหลังใหม่ เป็นอาคารก่ออิฐสอปูนทรงอีสานโบราณ หลังคาจั่ว มีชายคาปีกนกคลุมโดยรอบ ตัวสิมอยู่บนฐานบัว ผนังเปิดโล่งสามด้าน ก่อทับด้านตะวันตกเพียงทิศเดียว เป็นที่

ประดิษฐานพระพุทธรูปโบราณ ตู้พระธรรม ลวดลาย ฝีมือช่างพื้นบ้าน รางขุดน้ำหรือ สรงน้ำเป็นไม้แกะสลักรูปพญานาคตาม คติอีสาน

ศิลาจารึก อยู่ด้านนอกของผนังสิม ด้านทิศตะวันตก เป็นแผ่นหินทรายคล้าย โใบเสมาปักอยู่ที่พื้น มีเสมาขนาดเล็ก ปักซ้อนอยู่ด้านข้างเป็นจำนวนมาก จารึก ภาษาไทย - ลาวโบราณ บอกความเป็นมา ของการสร้างวัดเมื่อจุลศักราช ๑๒๐๗ หรือ พ.ศ. ๒๓๘๘

วัดป่าพุทธมงคล

วัดป่าพุทธมงคล อยู่ที่บ้านเตาไห ตำบล หลุบ อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีอุโบสถและหอไตรที่สวยงาม วิหารพระ ที่สร้างขึ้นเป็นถ้ำหรือถ้ำอินทร์ซี่ และ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

อุโบสถ ตั้งอยู่บนเนินสูงกลางวัด มี บันไดสี่ด้านขึ้นเนินไปยังระเบียงกว้าง ล้อมรอบอุโบสถทรงไทยก่ออิฐถือปูน ๒ ชั้น หลังคาจั่ว ประดับช่อฟ้าใบระกา มุงกระเบื้องดินเผา ชั้นล่างเป็นห้องโถง อเนกประสงค์ ชั้นบนเป็นอุโบสถ บาน ประตูไม้แกะสลักลายเครือเถากำนหด หน้าต่างแกะสลักจากภาพชาดก

หอไตร อาคารทรงไทยก่ออิฐถือปูน ๒ ชั้น มีลายปูนปั้นทาสีทอง ผนังชั้นล่างรอบ อาคารประดับด้วยเครื่องถ้วย

วิหารพระ หรือถ้ำอินทร์ซี่ อยู่ด้าน หลังอุโบสถ ก่อหินขึ้นเป็นเนิน ตกแต่ง บรรยายภาพเป็นป่าเขา สร้างเป็นคูหาถ้ำ สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน อยู่บริเวณหลัง อุโบสถ จัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน ของชาวกาฬสินธุ์ และจากท้องถิ่นอื่นที่ ปรากฏในวิถีชีวิตชาวจังหวัดกาฬสินธุ์ และมี พิพิธภัณฑ์กลางแจ้งแสดงบ้านเรือนและ วิถีชีวิตเกษตรกรรมของชาวอีสาน

วัดพุทธนิมิต

๕๔ เซนติเมตร พระเศียรหนุนทับต้นแขน โดยที่ท่อนแขนหนุนพระเศียรไม่ได้ตั้งขึ้น และพระหัตถ์ไม่ได้รับรองพระเศียร องค์พระ มีลักษณะพิเศษ คือ ตะแคงซ้ายไม่มีเกตุ มาลา เป็นผลงานช่างพื้นเมืองอีสานสมัย วัฒนธรรมทวารวดี พุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๔

อุโบสถไม้ อยู่บริเวณเนินเขาก่อนถึง บริเวณวัด เป็นอาคารไม้ทรงไทยบนฐาน ปูนปั้น หลังคาจั่วซ้อนสามชั้น มีชายคาปีกนก ทั้งสี่ด้าน หน้าบันแกะสลักรูปพระพุทธรเจ้า ในป่าทึบแวดล้อมด้วยสิ่งสาราสัตว์ บาน ประตูหน้าต่างแกะสลักภาพชาดก ประดับ ไม้ฉลุลายพรรณพฤกษา เป็นที่ประดิษฐาน พระมงคลชัยสิทธิ์โรจนฤทธิ์ประสิทธิพร

วิหารสังฆนิมิต อยู่บนยอดเขา เป็นที่ ประดิษฐานพระพุทธรูป และพระเครื่อง ซึ่งอยู่บนผนังถึงเพดาน ลานโล่งนอกวิหาร มีหอพระธาตุ เป็นที่ประดิษฐานพระบรม- สารีริกธาตุซึ่งได้มาจากที่ต่างๆ และรอย พระพุทธรูปจำลองสลักบนหิน

วัดพุทธนิมิต หรือวัดภูคว่า อยู่บนยอด ภูคว่าฝั่งตะวันตกในเขตบ้านนาสีนวล อำเภอ สหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีพระพุทธรูปปาง ไสยาสน์ แกะสลักบนเพิงหิน อุโบสถไม้ ที่ประดับตกแต่งสวยงาม และวิหารสังฆนิมิต ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปและพระเครื่อง

จำนวนมาก กรมศิลปากรขึ้นทะเบียน วัดพุทธนิมิตเป็นโบราณสถานของชาติ เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๑

พระพุทธรุไสยาสน์ภูคว่า เป็นประติ- มากกรรมปูนดำหินสลักบนเพิงผา รูปพระ พุทธรูปปางไสยาสน์ ยาว ๒.๐๙ เมตร กว้าง

วัดโพธิ์ชัยบ้านหนองห้าง

วัดโพธิ์ชัยบ้านหนองห้าง อยู่ที่บ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นวัดเก่าแก่สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๔ มีลิม (โบสถ์) และเสมาสมัยวัฒนธรรมทวารวดีและสลักเรื่องราวพุทธประวัติ

ลิมวัดโพธิ์ชัยบ้านหนองห้าง เป็นลิมเก่าก่ออิฐถือปูน หลังคาจั่วมุงสังกะสี ประตูทางเข้าทางทิศตะวันออกเป็นซุ้มโค้ง มีปูนปั้นประดับ พื้นที่ด้านหน้าลิมเป็น

ระเบียงยกพื้นสูงเกือบเท่าลิม ไม่มีหลังคาคลุม ลายปูนปั้นที่ราวลูกกรงระเบียงมีลวดลายนสวยงาม

เสมา เก็บรวบรวมไว้ในห้องด้านหลังลิมโบราณ มีสภาพสมบูรณ์ ๖ ใบ ฝีมือช่างแกะสลักงามประณีต เป็นรูปบุคคลในขนาดก ลวดลายนอ่อนช้อยสวยงาม อายุร่วมสมัยกับเสมาที่พบบริเวณเมืองฟ้าแดดสงยาง

ดูที่ เมืองฟ้าแดดสงยาง

วัดโพธิ์ชัยเสมาราม

พุทธชาดกตอนพินพาพิลาป

พุทธชาดกตอนพินพาพิลาป เป็นเหตุการณ์จากพุทธประวัติ เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จกลับกรุงกบิลพัสดุ์ เพื่อแสดงธรรมโปรดพระราชบิดา พระราชโอรส และพระชายา ซึ่งเสรำ้าโคกตั้งแต่พระพุทธเจ้าเสด็จออกผนวช ด้วยทรงรู้อีกว่าถูกทอดทิ้งเมื่อพระนางทราบข่าวพระพุทธเจ้าเสด็จมายังกรุงกบิลพัสดุ์ก็ยังคงเสรำ้าโคกจนไม่สามารถไปเฝ้าได้ พระพุทธเจ้าจึงเสด็จไปยังที่ประทับของพระนาง เมื่อพระชายาได้เฝ้าก็แสดงสักการะสูงสุดด้วยการสยายพระเกศาเช็ดพระบาทพระพุทธเจ้า แล้วพิลาปราพัน ต่อเมื่อได้ฟังธรรมก็ได้ทรงบรรลुพระโสดาบัน

วัดโพธิ์ชัยเสมาราม หรือ วัดบ้านก้อม อยู่ที่บ้านเสมา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ตรงข้ามทางเข้าเมืองฟ้าแดดสงยาง เป็นวัดเก่าซึ่งชาวบ้านนำเสมาหินที่ขุดพบมารวบรวมไว้จำนวนมาก

เสมา เป็นเครื่องหมายบอกเขตอุโบสถเสมาหินขนาดใหญ่ถือเป็นเอกลักษณ์

ประการหนึ่งของกาฬสินธุ์และอีสาน เสมานี้พบในเมืองฟ้าแดดสงยางจำนวนมาก แกะสลักภาพเรื่องราวพุทธประวัติและชาดก

วัดโพธิ์ชัยเสมารามมีโบสถ์ พินพาพิลาปจำลอง สลักภาพพุทธประวัติตอนพระพุทธเจ้าเสด็จกลับกรุงกบิลพัสดุ์และพระเจ้าสุทโธทนะ พระราหุล พระนาง

ยโสธราพินพา แสดงสักการะสูงสุดด้วยการสยายพระเกศาเช็ดพระบาท โบสถ์จริงซึ่งพบที่เมืองฟ้าแดดสงยางเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขอนแก่น ดูที่ เมืองฟ้าแดดสงยาง

วัดศรีบุญเรือง

วัดศรีบุญเรือง หรือ วัดเหนือ เป็นวัดราษฎร์เก่าแก่สร้างขึ้นในช่วงกำเนิดเมืองกาฬสินธุ์ อยู่ที่อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เดิมเรียกว่าวัดใหญ่ หรือวัดเหนือ เมื่อแรกสร้างเมืองกาฬสินธุ์ในช่วง

พ.ศ. ๒๓๓๐ - ๒๓๓๖ พระยาชัยสุนทร (ท้าวโสมพะมิตร) มีดำริสร้างวัดเหนือขึ้นเป็นที่พำนักของพระครูหลักคำ (หงส์) ซึ่งเป็นเจ้าคณะจังหวัด ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ วัดเหนือได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๐ และเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ ได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดศรีบุญเรือง มีโบราณสถานและโบราณวัตถุสำคัญ เช่น

พระประธาน เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หน้าตัก ๑.๓๐ เมตร สูงจากทับเกษตรถึงเศตุมาลา ๓.๓๐ เมตร นางศิลาหล่อ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗

เจดีย์ วัดศรีบุญเรืองมีเจดีย์อยู่ภายในบริเวณวัด ๒ องค์ ได้แก่ เจดีย์องค์ใหญ่ ทรงสี่เหลี่ยม ศิลปะล้านช้าง (ลาว) ก่ออิฐถือปูน วัดโดยรอบฐาน ๑๒ เมตร สูง ๑๐ เมตร สร้างขึ้นเมื่อพระครูหลักคำ (หงส์)

เป็นเจ้าอาวาส เพื่อบรรจุอัฐิพระครูหลักคำ (ด้วง) ส่วนเจดีย์องค์เล็ก ทรงสี่เหลี่ยม มีฉัตรอยู่บนยอด วัดโดยรอบฐาน ๖ เมตร สูง ๕ เมตร บรรจุอัฐิพระครูหลักคำ (หงส์)

ภายในบริเวณวัด ยังเก็บรักษาใบเสมาที่พบในเมืองฟ้าแดดสงยาง จำนวนหนึ่งไว้โดยปิดครอบอุโบสถ ใบเสมาที่โดดเด่นเป็นศิลปะทวารวดี ได้แก่ ใบเสมาสลักรูปเทวดาเหาะอยู่เหนือปราสาทข่มเรือนแก้วซ้อน ๒ ชั้น ล่างสุดมีรูปกษัตริย์ มเหสี และพระโอรสคูที่ เมืองฟ้าแดดสงยาง

วัดศิลาอาสน์จิตรราษฎร์รังสรรค์

วัดศิลาอาสน์จิตรราษฎร์รังสรรค์ หรือ วัดเหนือบ้านหนองห้าง อยู่ที่บ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นวัดเก่าแก่ มีพระพุทธรังษฤษฎี พระพุทธรูปองค์ใหญ่ และใบเสมาศิลปะทวารวดีอายุกว่าพันปีที่ด้านหน้าองค์พระ

พระพุทธรังษฤษฎี เป็นพระพุทธรูปองค์ใหญ่ ศิลปะล้านช้าง สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ ด้านหน้าองค์พระมีใบเสมาหินทรายศิลปะทวารวดี ร่วมยุคกับใบเสมาที่เมืองฟ้าแดดสงยางพุทธศตวรรษที่ ๑๒ หรืออายุประมาณ ๑,๓๐๐ ปี แกะสลักเป็น

ภาพพระพุทธรเจ้าและสาวกตามพุทธประวัติ และชาดก ฐานเสมาสลักเป็นรูปกليبบัวซ้อน

คูที่ เมืองฟ้าแดดสงยาง

วัดสักกะวัน

วัดสักกะวัน ตั้งอยู่ที่เชิงภูกุ่มข้าว ตำบลโนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อบันดาลฤทธิผล (หลวงพ่อบ้านด่าน) พระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะทวารวดี และเป็นส่วนหนึ่งของการค้นพบซากดึกดำบรรพ์ไดโนเสาร์ของไทย หลวงพ่อบันดาลฤทธิผล (หลวงพ่อบ้านด่าน) เป็นพระพุทธรูปโบราณปางมารวิชัย ศิลปะทวารวดี แกะสลักด้วยหินทราย เดิมประดิษฐานอยู่ริมบึงโน อำเภอสหัสขันธ์ เมื่อสร้างเขื่อนลำปาว ปิดกั้นลำน้ำปาว น้ำท่วมบริเวณที่ประดิษฐานองค์พระ ชาวสหัสขันธ์จึงอัญเชิญมาประดิษฐาน ณ วัดสักกะวันเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ ขณะก่อสร้างเขื่อนลำปาว ที่องค์พระมีอักขระขอมจารึกว่า หลวงพ่อบันดาล ชาวบ้านเรียก หลวงพ่อบ้านด่าน

ชาวสหัสขันธ์มีงานสงกรานต์และปิดทองหลวงพ่อบันดาลฤทธิผล ในวันสงกรานต์ และงานบุญที่สำคัญของอำเภอทุกปี

พ.ศ. ๒๕๓๗ พระครูวิจิตรสหัสคุณ เจ้าอาวาสวัดสักกะวัน อำเภอสหัสขันธ์ ได้พบซากดึกดำบรรพ์ไดโนเสาร์ที่ภูกุ่มข้าว โดยบังเอิญ จากนั้น คณะสำรวจจากกรมทรัพยากรธรณีได้สำรวจพบซากดึกดำบรรพ์กระดูกไดโนเสาร์อีกจำนวนมากในบริเวณวัด ศาลาวัดสักกะวันจึงเป็นส่วนหนึ่งของการจัดแสดงซากดึกดำบรรพ์ ห่างจากศาลาวัดไปประมาณ ๑๐๐ เมตร มีซากดึกดำบรรพ์กระดูกไดโนเสาร์กินพืชอยู่ในยุคครีเทเชียส (Cretaceous Period) อายุประมาณ ๑๓๐ ล้านปี ฝังอยู่ในพื้นดินบริเวณเชิงเขา กรมทรัพยากรธรณีขุดแต่งเป็นพื้นที่จัดแสดงให้ความรู้

ดูที่ เขื่อนลำปาว / เทศกาลสงกรานต์
จังหวัดกาฬสินธุ์ / พิพิธภัณฑ์สิรินธร

วัดสามัคคีธรรมบัวขาว

วัดสามัคคีธรรมบัวขาว อยู่ที่ตำบลบัวขาว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นวัดเก่าแก่อายุนับร้อยปีที่ประดิษฐานพระเจ้าใหญ่ ซึ่งชาวกุฉินารายณ์เคารพสักการะ และมีเสมาหินทรายสมัยวัฒนธรรมทวารวดีล้อมรอบวิหาร

พระเจ้าใหญ่ เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย สีทอง สร้างขึ้นครอบพระ

พุทธรูปศิลาแลง สูง ๔ ศอก หน้าตัก ๒ ศอก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ พระครูสุทธิคุณารักษ์ ได้อัญเชิญพระพุทธรูปศิลาแลงมาจากเนินดินนาโนนพระเจ้า ที่อยู่ห่างออกไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ๑ กิโลเมตร และได้บูรณะโดยฉาบปูนหุ้มไว้ บริเวณวิหารยังมีเสมาหินทรายสมัยวัฒนธรรมทวารวดีปักอยู่โดยรอบ

วัดสิมนาโก

วัดสิมนาโก เป็นวัดเก่าแก่อยู่ที่บ้านนาโก ตำบลนาโก อำเภอภูผามาศ จังหวัดอุดรธานี สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๙ มีสิม (โบสถ์) อีสานโบราณ พระพุทธรูปคูเมือง ภาวนาสินธุ์และพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นผู้ไทยวัดสิมนาโก

พ.ศ. ๒๓๙๙ ท่านอัญญาคุณสีได้ร่วมกับฆราวาส คือ ดากกลางสียา ตาซาปะดี ตาสีคันซ้าย สร้างวัดและสิมขึ้น โดยพุนดินขึ้นสูง ๑ คอก มีใบเสมาล้อมรอบ ๒๘ ใบ ไม่มีหลังคาฝาผนัง ตั้งอยู่กลางป่าไม้แดงทางทิศเหนือของหมู่บ้านนาโก เรียกว่า *วัดสิมนาโก*

พระพุทธรูปตนสิมมาบุษราคัมมิ่งมงคล หรือ พระแก้วบุษราคัม เป็นพระพุทธรูปทรงเครื่อง หน้าตัก ๒๑ เซนติเมตร องค์พระประดับอัญมณีคือโกเมนและบุษราคัม ๑๔๕ เม็ด ฐานเป็นงานช่างมีอักษรจารึกความว่า พระประธานองค์นี้ ชรัโต วัดระฆังสร้างให้ชรัจาดลูกกรัก ปลายปี พ.ศ. ๒๔๐๘ และเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ สมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (อ้วน ติสฺโส) วัดบรมนิวาส กรุงเทพมหานคร ออกตรวจงานคณะสงฆ์ภาคอีสาน ได้ถวายพระพุทธรูปองค์นี้แก่พระครูพิศาลศิลปยุตเจ้าอาวาสวัดสิมนาโก

พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นผู้ไทยวัดสิมนาโก ก่อตั้งโดยชาวบ้านนาโกร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาสารคาม จัดแสดงสมบัติเก่าแก่ของวัดและที่ได้มาจากการบริจาค อาคาร ๒ หลังจัดแสดงตู้พระไตรปิฎกโบราณ ซอฟ้าโบราณ ภาพแกะสลักไม้ ประวัตินท้องถิ่น ภาพชีวิตชาวผู้ไทย เครื่องใช้ เครื่องจักสาน เครื่องดนตรีพื้นบ้าน ฝานุ่งชาวผู้ไทยลายขีด

โบราณ ผ้าไหมโบราณ หนังสือโบราณ นิทานชาดก เหรียญเงินโบราณ เงินชาง-เงินชู และเหรียญเงินปัจจุบัน ธนบัตรเก่า เปลือกหอยทะเล ภาชนะดินเผาและเครื่องถ้วย

วัดอุดมประชาราษฎร์รังสรรค์

วัดอุดมประชาราษฎร์รังสรรค์ อยู่ที่ บ้านนาจารย์ ตำบลนาจารย์ อำเภอเมือง ภาวนาสินธุ์ จังหวัดอุดรธานี มีสิม (โบสถ์) อายุร้อยปี ซูปแต้ม (จิตรกรรมฝาผนัง) และจารึกฝีมือช่างพื้นบ้าน เล่าเรื่องพุทธประวัติ

สิมอีสาน วัดประชาราษฎร์รังสรรค์ เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน หลังคาจั่วซ้อนสามชั้น มีชายคาปีกนกยื่นคลุมระเบียงโดยรอบ มีเสापูนสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่รองรับ ราวลูกกรงระเบียงเจาะเป็นช่องสี่เหลี่ยม ผนังสิมมีซูปแต้มพุทธประวัติ และทศชาติชาดก ทั้งด้านข้าง ด้านหลัง ส่วนผนังนอกสิมมีซูปแต้มวิถีชีวิตชาวอีสานในอดีต ชุ้มประตูด้านหน้ามีพระพุทธรูปปูนปั้น ๓ องค์ และลายพรรณพฤกษา

ศาลหลักเมือง

ศาลหลักเมืองกาฬสินธุ์ อยู่ที่อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ เป็นอาคารทรงไทยจัตุรมุข ภายในมีเสาหลักเมืองไม้ประดู่อายุหลายร้อยปีทาสีทอง นอกศาลมีโบสถ์มาหินสลักโบราณจากเมืองฟ้าแดดสงยาง

เสาหลักเมืองกาฬสินธุ์ เป็นไม้ประดู่ กว้าง ๘ นิ้ว หนา ๗ นิ้ว สูง ๓๖ นิ้ว รอบหลักเมืองมีหิน ๑๒ ก้อน ลงอักขระยันต์ที่เรียกว่า *ตรีนิสิงเห* เชื่อกันว่าป้องกันภูตผีปีศาจ โรคภัยไข้เจ็บ ช่วยให้แคล้วคลาดจากไฟไหม้และฟ้าผ่า

พ.ศ. ๒๔๗๙ เจ้าคณะจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้บูรณะหลักเมือง เนื่องจากหลักเมืองเดิมผุกร่อนลงมาก ได้รวบรวมเงินบริจาคและ

เคลื่อนย้ายโบสถ์มาจากเมืองฟ้าแดดสงยาง มาวางคู่กับหลักเมือง พร้อมปรับปรุงศาลเป็นอาคารทรงไทยจัตุรมุข ดังเช่นที่เห็นในปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๔๙๖ กลุ่มพ่อค้าชาวไทยเชื้อสายจีนที่ทำการค้าอยู่ในจังหวัดกาฬสินธุ์ ประมาณ ๑๐ ตระกูล ได้ริเริ่มให้มีงานสมโภชหลักเมือง หอเจ้าบ้าน และทำวโสมพะมิตรขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อแสดงความกตัญญูต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้ง ๓ ที่ดลบันดาลให้การค้าเจริญรุ่งเรือง ภายหลังนิยมเรียก งานนี้จัดขึ้นในช่วงเดือนพฤศจิกายนของทุกปี
ดูที่ เมืองฟ้าแดดสงยาง

ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโพน

ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโพนหรือศูนย์วิถีชีวิตแพรวบ้านโพน ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นพื้นที่หมู่บ้านชาวผู้ไทยที่ยังคงรักษาศิลปวัฒนธรรมซึ่งสืบทอดมาจากบรรพบุรุษไว้อย่างดี โดยเฉพาะการทอผ้าไหมแพรวา นับเป็นผ้าที่สร้างชื่อเสียงให้แก่จังหวัดกาฬสินธุ์ มีศูนย์วิถีชีวิตแพรวา และเรือนผู้ไทยไว้คอยต้อนรับ แต่เดิมแบ่งออกเป็นศูนย์ผู้ไทยและศูนย์วิถีชีวิตแพรวาบ้านโพน ปัจจุบันปรับเปลี่ยนเป็นศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโพน และดำเนินการปรับปรุงแล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๔

ชาวบ้านโพน มีเชื้อสายผู้ไทยที่อพยพมาจากแคว้นสิบสองจุไทย ยังคงรักษาศิลปวัฒนธรรม ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษไว้ได้อย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะการทอผ้าไหม

แพรวา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้มีการปรับปรุงศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโพนเพื่อเปิดรับผู้มาเยือนให้ได้เข้าถึงวิถีชีวิตบ้านเรือน การทอผ้าแพรวา โดยเปิดบ้านให้พักแรม

ภายในศูนย์ฯ ประกอบด้วย หมู่บ้านชาวผู้ไทย ดำเนินชีวิตอย่างชาวผู้ไทยดั้งเดิม ได้ทุนเรือนจะเห็นหญิงชาวบ้านโพนทอผ้าด้วยกี่ ส่วนผู้ชายจักสานไม้ไผ่ ในช่วงงานบุญจะแต่งกายชุดผู้ไทย สวยงามแตกต่างกันเอกลักษณ์ เรือนผู้ไทยยกพื้นสูง หลังคามุงแป้นเกล็ด ได้ทุนสูงเป็นที่พักผ่อนช่วงกลางวัน เปิดให้พักค้างคืน อาคารศูนย์วิถีชีวิตแพรวา จำหน่ายงานหัตถกรรม ผ้าไหมแพรวา เครื่องจักสานไม้ไผ่ และงานหัตถกรรมอื่นๆ

ดูที่ กลุ่มทอผ้าไหมแพรวาบ้านโพน / งานมหรสพโปงลางแพรวา และงานกาชาดจังหวัดกาฬสินธุ์ / หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยโคกโก่ง

ศูนย์หัตถกรรมผู้ไทยหนองห้าง

ศูนย์หัตถกรรมผู้ไทยหนองห้าง อยู่ที่ บ้านหนองห้าง ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นสถานที่รวมงานหัตถกรรมตะกร้าขัด และเครื่องจักสานไม้ไผ่ที่มีเอกลักษณ์แห่งหนึ่งของกาฬสินธุ์

ชาวผู้ไทยบ้านหนองห้าง มีฝีมือในการจักสานไม้ไผ่เป็นกระเตาะ กระต๊อบ กระเป่า และภาชนะจักสานต่างๆ มาช้านาน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ ชาวบ้านหนองห้างเริ่มถอดลายจากผ้าขัดทอมือ สานเป็นตะกร้าขัด และพัฒนาฝีมือจนประณีตสวยงามและทำให้ตะกร้าขัดเป็นที่รู้จักนิยมทั้งชาวไทยและต่างประเทศ มีการประยุกต์ลายใหม่ตามความคิดสร้างสรรค์ของช่างจักสานหรือลูกค้า เป็นกระเป่าสุภาพสตรีทรงสี่เหลี่ยม ทรงกลม แจกกัน หรือตะกร้าขนาดใหญ่ ตะกร้าขัดขนาดปกติใบหนึ่งใช้เวลาสานประมาณ ๑ เดือน

การสานตะกร้าขัด

เตรียมเส้นตอก

เลือกไม้ไผ่อายุประมาณ ๒ - ๓ ปี นิยมใช้ไฟตง เนื้อไม้แข็งแรงสำหรับสานโครง ไฟไร่ เนื้อไม้ยืดหยุ่นโค้งงอได้มาก เป็นเส้นตอกสานลายขัด ไฟปล้อง เนื้อไม้มีกลิ่น แผลงไม่แตกทำลาย ใช้ทำขอบตะกร้าและสานสลักกับไฟไร่

จักหรือผ่าไม้ไผ่ตามความยาวเป็นเส้นตอก เหลาให้เรียบ ปัจจุบันใช้ฝาจิบน้ำอัดลมเจาะรูต่างขนาด ช่วยเหลาขั้นต้นให้ตอกไฟเรียบเสมอลอดเส้น เหลาให้เรียบเนียนด้วยมีดอีกครั้ง

ย้อมสีเส้นตอก สีดำจากมะเกลือ สีแดงจากครั่ง หรือสีเคมีหลากสี ต้มเส้นตอกในน้ำสีย้อมผ้า ๓ ชั่วโมง ให้สีติดแน่นไม่ตก ทดสอบโดยล้างน้ำฝิ่งประมาณ ๑ วันจนแห้ง จะได้เส้นตอกสีสันทัดตามต้องการ

วิธีสาน

เริ่มจากสานโครง โดยใช้หุ่นไม้เนื้อแข็งเป็นแบบ สานเป็นลายตามแบบ โดยใช้เส้นตอกสีพื้นเป็นเส้นยืนทำนองเดียวกับการทอผ้า เส้นตอกสีเป็นเส้นพุ่ง นิยมลายดอกกระบวนและลายหน่วย

เมื่อสิ้นสุดความยาวเส้นตอก จึงต่อลายโดยนำเส้นตอกอีกเส้นหนึ่งมาขัด ลายยก และลายข่ม เป็นการต่อลายให้กลมกลืนสวยงาม

สถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าลำปาว

(สวนสะออน)

สถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าลำปาว (สวนสะออน) อยู่ทางทิศตะวันออกของอ่างเก็บน้ำเขื่อนลำปาว ตำบลลำปาว อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เดิมคือสถานีศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่าลำปาว หรืออุทยานสัตว์ป่าลำปาว เป็นสถานที่ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพป่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เริ่มดำเนินการเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐

ภูมิประเทศ พื้นที่ ๑,๕๓๕ ไร่ เป็นที่ราบสูงจากระดับทะเลปานกลาง ๑๕๘ - ๒๐๐ เมตร ภูมิอากาศ ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ ฝนชุกในเดือนพฤษภาคม-กันยายน

ป่าไม้ ป่าผลัดใบ ประเภทป่าเต็งรังแบบโปร่ง มีพรรณไม้หลายชนิด **ไม้เด่น** เช่น พลวง (*Dipterocarpus tuberculatus* Roxb.) เต็ง (*Shorea obtusa* Wall. ex Blume) รัง (*Shorea siamensis* Miq.) มะพอก

(*Parinari anamense* Hance) แดง (*Xylocarpus xylocarpa* Taub. var. *kerrii* (Craib & Hutch) I.C. Nielsen) กระบก (*Irvingia malayana* Oliv. ex A.W.Benn.) หว่า (*Syzygium cumini* (L.) Skeels) เหียง (*Dipterocarpus obtusifolius* Teijsm. ex Miq.) รกฟ้า (*Terminalia alata* Heyne ex Roth) ฯลฯ **สัตว์ป่า** เช่น กระต่ายป่า (*Lepus pequensis*) ไก่ป่า (*Gallus gallus*) กระรอก (*Callosciurus finlaysoni*) อีเห็น (*Hemigalus derbyanus*) สัตว์ป่าที่เลี้ยงไว้เพื่อการศึกษา เช่น กวาง (*Cervus unicolor*) เนื้อทราย (*Axis porcinus*) เก้ง (*Muntiacus muntjak*) ชะนี (*Hylobates agilis*) นกเป็ดแดง (*Dendrocygna javanica*) และลิงชนิดต่างๆ ฯลฯ

นอกจากนี้ ยังมีสัตว์ป่าให้ชมทั้งในกรงและในพื้นที่ธรรมชาติขนาดใหญ่โดยมีรั้วกั้น โดยเฉพาะวัวแดง (*Bos javanicus*)

วัวแดง

วัวแดง (*Bos javanicus*) เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดใหญ่ สีสันตัวแตกต่างตามเพศ อายุ และแหล่งกำเนิด

ลักษณะเด่นคือมีขนสีขาวที่ก้น รอบจมูกและขาทั้งสองข้างมองดูคล้ายสวมถุงเท้า อาหารของวัวแดง ได้แก่ หญ้าควาย หญ้าแพรก หญ้าเพ็ก ฯลฯ ฤดูผสมพันธุ์อยู่ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - เมษายน ตั้งท้อง ๙ - ๑๐ เดือน ตกูกครั้งละ ๑ ตัว อายุเฉลี่ย ๓๐ ปี

วัวแดงที่สถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าลำปาว (สวนสะออน) นำมาจากศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่าเชิงคอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ จำนวน ๔ ตัว จนปัจจุบันสามารถขยายพันธุ์ได้หลายร้อยตัว

สามารถชมได้ใกล้ชิด และมีเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ ดูที่ เขื่อนลำปาว

หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยโคกโก่ง

หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อยู่ที่ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นชุมชนผู้ไทยที่ยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรม เช่น ภาษาพูด การแต่งกาย ดนตรีพื้นบ้าน การทอผ้า การจักสาน ไม้ไผ่ พิธีกรรมและประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยมาจนถึงปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๕๓๒ ชาวบ้านคำแฮ่ จากจังหวัดมุกดาหารได้อพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่หมู่บ้านทุ่งบักเฒ่าทางทิศตะวันออกของ

หมู่บ้านโคกโก่งปัจจุบัน ต่อมาถูกชาวกุลาลปล้นจี้และนำฝิ่นเข้ามาในหมู่บ้าน เกิดความไม่สงบสุขจึงอพยพกลับถิ่นเดิม ก่อนจะพากันมาทำเลที่ตั้งหมู่บ้านแห่งใหม่บนที่ราบสูงเชิงเขาภูพาน คือบ้านโคกโก่งในปัจจุบัน ชาวบ้านคำแฮ่เป็นผู้ไทยสืบเชื้อสายมาจากเมืองน่านน้อยอ้อยหนู่ในแคว้นสิบสองจุไทย นับถือศาสนาพุทธและมีความเชื่อเรื่อง การนับถือผี ยังคงรักษาวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มไว้ได้เหนียวแน่น

ภาษาพูด ยังคงพูดภาษาผู้ไทยร่วมกับ ภาษาไทยอีสาน

การแต่งกาย หญิงผู้ไทยนุ่งซิ่นมัดหมี่ สีดำ สวมเสื้อสีน้ำเงินขลิบลายสีแดงที่ ปลายแขน สาบเสื้อ และคอปก ห่มสไบ ในอดีตมักสะพายกะหยัง (ตะกร้าสานด้วย ไม้ไผ่ใส่ข้าวของ) ชายแต่งกายด้วยผ้าฝ้าย นิยมสักสีดำตามแขนขา

พิธีกรรม เช่น พิธีเหยา มีหลายโอกาส เช่น เหยาคุมผีออก เพื่อรับเป็นร่างทรง หลังจากหายป่วย เหยาเลี้ยงผี เพื่อแสดงความกตัญญูต่อผีบรรพบุรุษ ผู้ประกอบพิธี คือ หมอเหยา ชาวผู้ไทยเชื่อว่า การเจ็บป่วย เกิดจากการทำผิดจารีต

ประเพณีชิงช่วง คือการพบปะระหว่าง หญิง - ชายโดยที่ผู้ใหญ่รับทราบและ เปิดโอกาสในช่วงกลางคืน ที่ได้ทุนบ้าน ซึ่งทำเป็นช่วงหรือคอกไม้ ฝ่ายชายมากัน เป็นกลุ่มแฉะเวียนไปตามช่วง เป่าแคน ลีซอ ร้องลำ (เพลง) หากหญิงสาวพอใจก็จะ อนุญาตให้เข้ามาในช่วง เพื่อพูดคุยสนทนา กันโดยอยู่ในสายตาผู้ใหญ่

พ.ศ. ๒๕๕๓ หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทย โคกโก่งได้รับรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ไทย รางวัลยอดเยี่ยม (กินรีทอง) ประเภท แหล่งท่องเที่ยวเมืองและชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้รับรางวัลชุมชนดีเด่นด้านการท่องเที่ยว และ พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้รับรางวัลอุตสาหกรรม ท่องเที่ยวไทย รางวัลดีเด่น (กินรีเงิน) ประเภทแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประจำ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ดูที่ ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโพน / ศูนย์หัตถกรรมผู้ไทยหนองห้าง

แหลมโนนวิเศษ

แหลมโนนวิเศษ เป็นหาดดินอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงของอ่างเก็บน้ำเขื่อนลำปาว มีลักษณะเป็นผืนดินที่น้ำท่วมไม่ถึง อยู่ที่ตำบลโนนบุรี อำเภอเสหัสขันธุ์ จังหวัด

กาฬสินธุ์ เป็นจุดชมดวงอาทิตย์ตกที่สวยงาม และเป็นสถานที่จัดงานมหาสงกรานต์ของอำเภอเสหัสขันธุ์ จากแหลมโนนวิเศษ มองข้ามผืนน้ำ

ไปยังฝั่งตะวันตกในช่วงเย็น เป็นภาพทิวทัศน์งดงามที่เกิดขึ้นทุกวัน และในช่วงงานลอยกระทง งานสงกรานต์ งานวันแข่งกีฬาประจำปีของอำเภอเสหัสขันธุ์ จะเนืองแน่นด้วยชาวเสหัสขันธุ์และผู้มาเยือน

ปัจจุบัน แหลมโนนวิเศษมีแพขนานยนต์ข้ามฟากระหว่างอำเภอเสหัสขันธุ์กับเกาะมหาราช อำเภอหนองกุงศรี เพื่อเดินทางต่อไปยังอำเภอท่าคันโท และท่องเที่ยววนอุทยานภูพระ โดยใช้เวลาข้ามฟากประมาณ ๑๕ - ๒๐ นาที ต่อมากรมทางหลวงก่อสร้างสะพานข้ามแหลมโนนวิเศษเพื่อลดเวลาเดินทางข้ามไปยังฝั่งอำเภอหนองกุงศรี และแหล่งท่องเที่ยวในอำเภออื่นของจังหวัดกาฬสินธุ์ ควบคู่กับการให้บริการแพขนานยนต์

ดูที่ เขื่อนลำปาว / งานประเพณีสงกรานต์จังหวัดกาฬสินธุ์ / วนอุทยานภูพระ

อนุสาวรีย์พระยาชัยสุนทร (ท้าวโสมพะมิตร)

อนุสาวรีย์พระยาชัยสุนทร (ท้าวโสมพะมิตร) ตั้งอยู่บริเวณที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นประติมากรรมสำริดลอยตัวรูปท้าวโสมพะมิตร เจ้าเมืองคนแรกของจังหวัดกาฬสินธุ์ มีขนาดเท่าจริงสูง ๑๗๕ เซนติเมตร แต่งกายเต็มยศแบบโบราณมือขวาถือกาน้ำสำริด มือซ้ายถือดาบอาญาสิทธิ์ ออกแบบโดย อาจารย์ชว ละเอียดฐานอนุสาวรีย์ตกแต่งด้วยประติมากรรมดินเผาแบบนูนต่ำ จารึกเรื่องราวการอพยพจากนครเวียงจันทน์ทางฝั่งซ้ายของลำน้ำโขง มาตั้งเมืองกาฬสินธุ์ ออกแบบโดยอาจารย์วิโรฒ ศรีสุโร

แนวคิดเรื่องการสร้างอนุสาวรีย์พระยา

ชัยสุนทรมีมาหลายสมัยเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๐ จนเริ่มปรากฏเป็นรูปธรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ ผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ในขณะนั้นคือ นายประกิต พิณเจริญประกาศแต่งตั้งคณะทำงานและเริ่มดำเนินการก่อสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔ งบประมาณในการก่อสร้างได้รับบริจาคจากพี่น้องประชาชนและเงินช่วยเหลือจากราชการ ประกอบพิธีเททองหล่อรูปเหมือนเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๔ การก่อสร้างแล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ ชาวกาฬสินธุ์จึงกำหนดให้วันที่ ๑๓ กันยายนของทุกปีเป็นวันบวงสรวงอนุสาวรีย์พระยาชัยสุนทร

ดัชนีคำ

ก
 การเส็งกลอง ๙
 เกราะล่อ ๑๕ ๑๘
 เกลือสินเธาว์ ๕

ข
 ขรวิจาด ๓๓
 ขรวิโต ๓๓
 เขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขตถ้ำน้ำทิพย์ ๕
 เขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขื่อนลำปาว ๕
 เขื่อนลำปาว ๕ ๑๓ ๑๗ ๒๓ ๓๒
 ๓๖ ๓๘

ง
 งานนมัสการพระธาตุยาคู ๑๙
 งานประเพณีสังกรานต์ ๑๔
 งานมหกรรมโปงลาง พรพาว และงาน
 กาชาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ๑๕

จ
 จระเข้โกโมโอฟิลิส ๒๒
 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ๑๘

ฉ
 ฉลามน้ำจืดไฮโบคอนท์ ๒๒

ช
 ชากตีกดำบรรพ์ ๖ ๒๑ ๒๒ ๒๕ ๓๒

ญ
 ญ้อ ๗

ด
 ไดโนเสาร์ ๑๙ ๒๑ ๒๒ ๒๖ ๓๒

ต
 ตะกร้าขีด ๘ ๓๕
 ตากกลางสี่ยา ๓๓
 ตาซาปะตี ๓๓
 ตาสีคันซ้าย ๓๓

ถ
 ถนนวนรรมนาค ๑๔
 ถ้ำพระ ๒๕
 ถ้ำพระรอด ๒๖
 ถ้ำเสียมลับ ๒๖
 ถ้ำอินทร์ซี่ ๒๙

ท
 ท้าวโสมพะมิตร ๗ ๑๔ ๒๐ ๓๘
 เทือกเขาภูพาน ๔ ๕ ๖ ๑๖ ๑๗ ๑๙

น
 นางนอนเปื่อย ๒๖
 น้ำตกแก้งกะอาม ๑๖ ๑๙
 น้ำตกคำเตย ๑๖ ๒๖
 น้ำตกตาดทอง ๑๖
 น้ำตกตาดสูง-น้ำตกตาดยาว ๑๗ ๒๕
 น้ำตกผานางคอย ๑๗
 น้ำตกแม่ยาง ๑๗

น้ำตกสไลเดอร์ ๑๗

บ
 บ้านพ่อครูเปลื้อง ฉายรัศมี ๑๘
 บ้านสีฐาน ๘
 บุญเดือนห้า ๑๔
 บุญบั้งไฟ ๙
 บุญสงวนน้ำ ๑๔

ป
 ประเพณีสงขลวง ๓๗
 ปลาพุดบุตร ๒๑
 ปลาเลปิโดเทส ๒๑ ๒๒
 ป่าสงวนแห่งชาติป่าดงค่านแย้ ๒๕
 ป่าสงวนแห่งชาติป่าดงมูล ๒๖
 ป่าสงวนแห่งชาติป่าดงห้วยผา ๒๕
 โปงลาง ๙ ๑๕ ๑๘ ๒๐

ผ
 ผาแดงนางไอ่ ๒๔
 ผาเสวย ๑๙ ๒๕
 ผาหินแยก ๒๕
 ผู้ไทย ๗ ๓๔ ๓๕

พ
 พระแก้วบุษราคัม ๓๓
 พระเจ้าคุณนาค ๒๗
 พระเจ้าใหญ่ ๓๒
 พระธาตุยาคู ๑๙ ๒๔
 พระพุทธรูปศิลาแดงจำลอง ๒๗
 พระพุทธรูปสังขมัญญ์ ๒๙
 พระพุทธรูปดินลิมมาบุษราคัม
 มิ่งมงคล ๓๓
 พระพุทธรูปปางสี่ไสยาสน์ ๒๓
 พระพุทธรูปรัตนโรคนคราย ๙
 ๑๔ ๒๗
 พระพุทธไสยาสน์ภูคำว ๓๐
 พระยาชัยสุนทร ๗ ๑๔ ๒๐ ๒๗ ๓๑
 พิธีเหยา ๓๗
 พิพิธภัณฑสถานของดีจังหวัดกาฬสินธุ์ ๒๐
 พิพิธภัณฑสถานของไทยวัดสิริมาโก ๓๓
 พิพิธภัณฑสถานปลาหิน ๑๖๐ ล้านปี
 วัดป่าพุทธรูป ๒๐
 พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน ๒๙
 พิพิธภัณฑสถานสิรินธร ๒๑ ๒๒
 พุทธสถานภูปอ ๒๓
 พุทธสถานภูสิงห์ ๒๓
 พรพาว ๘ ๑๒ ๑๕ ๒๐ ๓๔

พ
 พ้าแดดสงยาง ๘ ๒๔

ภ
 ภูภู่ข้าว ๒๑ ๒๒ ๓๒
 ภูคำว ๙ ๒๙

ภูน้ำจั้น ๒๑
 ภูปอ ๙ ๒๒ ๒๓
 ภูผาวัว ๒๕
 ภูแฝก ๒๕
 ภูพระ ๒๕
 ภูเวียงโกซอรัส สิรินธรเน ๒๒
 ภูสิงห์ ๒๓
 ภูโหล่ย ๒๐

ม
 มหายุคมโฆโซอิก ๒๑ ๒๒
 เมืองเชียงโสม ๒๒
 เมืองฟ้าแดดสงยาง ๗ ๑๙ ๒๔ ๓๐
 ๓๑ ๓๔
 ไม้กลายเป็นหิน ๒๐

ย
 ยุคศรีเทเขียสตอนต้น ๒๑ ๒๒

ร
 รอยตีนไดโนเสาร์ ๒๖
 รอยพระพุทธรูป ๒๖
 รางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย ๓๗

ล
 ลายโปงลาง ๑๙
 ลำน้ำปาว ๗ ๑๘

ว
 วงโปงลาง ๑๘
 วนอุทยานภูผาวัว ๒๕
 วนอุทยานภูแฝก ๕ ๑๖ ๒๕
 วนอุทยานภูพระ ๕ ๒๕ ๓๒
 วนอุทยานภูผาวัว ๒๖
 วัดกลาง ๒๗
 วัดใต้ ๒๘
 วัดใต้โพธิ์คำ ๒๘
 วัดบ้านก้อม ๓๐
 วัดประสิทธิ์ไชยาราม ๒๘
 วัดป่าพุทธรูป ๒๐
 วัดป่าพุทธรูป ๒๙
 วัดพุทธรูปนิมิต ๒๙
 วัดพุทธาวาสภูสิงห์ ๒๓
 วัดโพธิ์ชัยบ้านหนองห้าง ๓๐
 วัดโพธิ์ชัยเสมาราม ๒๔ ๓๑
 วัดโพนวิมาน ๒๑
 วัดภูคำว ๒๙
 วัดศรีบุญเรือง ๓๑
 วัดศิลาอาสน์จิตรราชจักรีรังสรรค์ ๓๑
 วัดสักกะวัน ๑๓ ๒๒ ๓๒
 วัดสามัคคีธรรมบัวขาว ๓๒
 วัดสิริมาโก ๓๓
 วัดเหนือ ๓๑
 วัดเหนือบ้านหนองห้าง ๓๑

วัดอุดมประชาชาษฎร์รังสรรค์ ๓๓
 วันน้ำทิพย์กตัญญู ๑๔
 วิวดง ๓๖

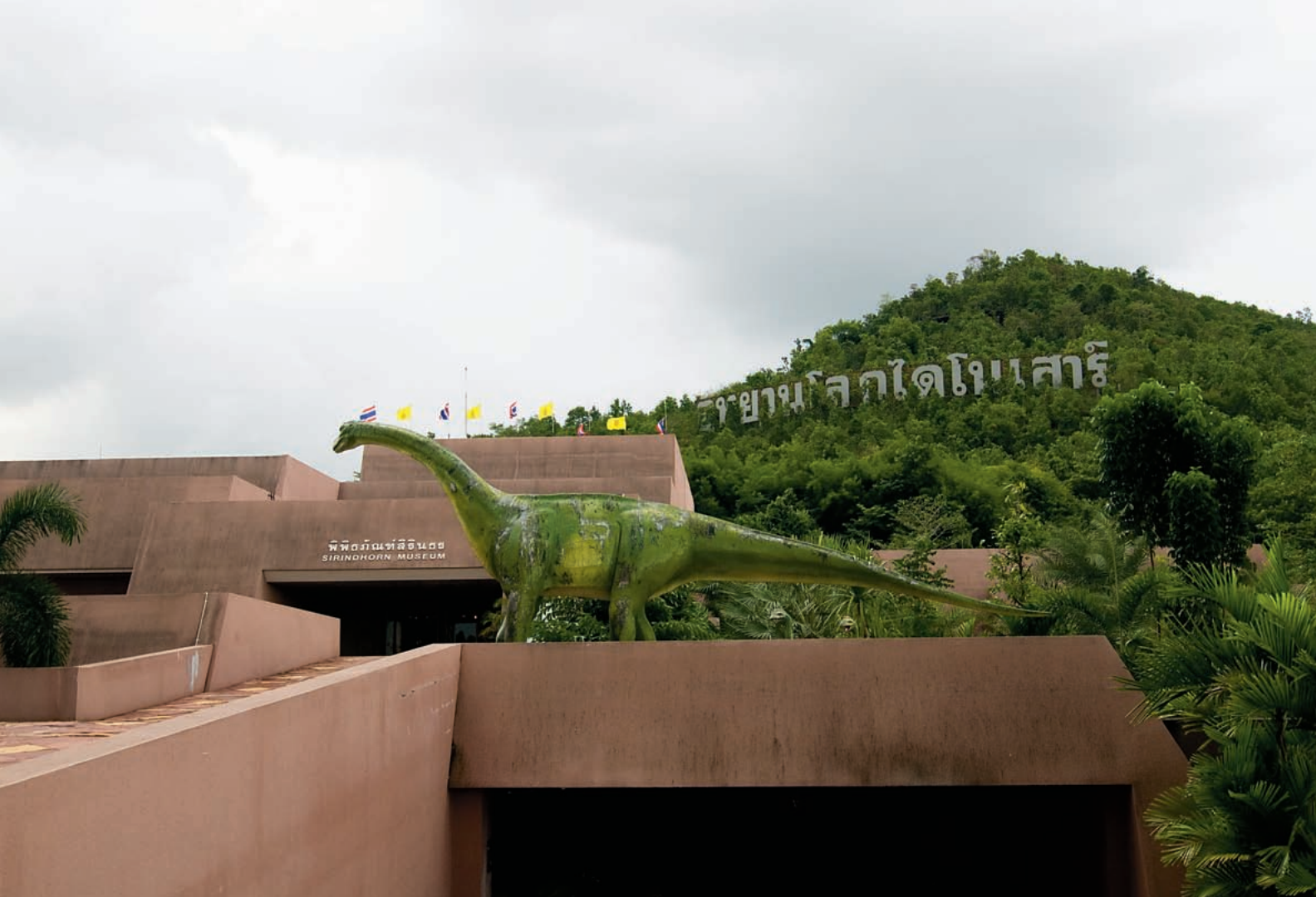
ศ
 ศาลเจ้าแม่ย่าเบา ๒๖
 ศาลหลักเมือง ๒๐ ๓๔
 ศิลจารึก ๒๘
 ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโนน
 ๑๒ ๓๔
 ศูนย์วิจัยธรพรวาบ้านโนน ๓๔
 ศูนย์หัตถกรรมผู้ไทยหนองห้าง ๓๕

ส
 สถานีพัฒนาและส่งเสริมการ
 อนุรักษ์ป่าลำปาว ๑๓ ๓๖
 สถานีศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่า
 ลำปาว ๓๖
 สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ ๓๓
 สยามโมซอรัส สุธีธรณี ๒๒
 สยามโมไทรินนัส อีสานเอนซิส ๒๒
 สวนสะออน ๓๖
 เสม้า ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔
 เสม้าหินทราย ๒๔ ๓๑

ห
 หมากลิ้งกล่อม ๑๕
 หมากะโหล่ง ๑๘
 หมากลอด ๑๕
 หมาเดอดิน ๑๕
 หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยโคกโก่ง ๓๗
 หลวงพ่อชุ่มเย็น ๑๔ ๒๗
 หลวงพ่อบันดาลฤทธิผล ๑๓ ๓๒
 หลวงพ่อบ้านด่าน ๑๓ ๓๒
 หอยน้ำจืดกาบคู่ ๒๒
 หาดดอกเกด ๑๓ ๑๔
 หินหมวดพระวิหาร ๒๖
 หินหมวดภูพาน ๒๒
 หินหมวดเสาข้าว ๒๑ ๒๒ ๒๖
 แหลมนโนวิเศษ ๑๔ ๓๘

อ
 อนุสาวรีย์พระยาชัยสุนทร
 (ท้าวโสมพะมิตร) ๓๘
 อุทยานสัตว์ป่าลำปาว ๓๖
 อุทยานแห่งชาติภูพาน ๕
 อุทยานแห่งชาติภูเวียง ๒๑

ช
 ชีตลิลสอง ๙ ๑๔
 ชูบแต่ม ๓๓

พิพิธภัณฑ์สิรินธร

สยดุมไมไทรันนัส อีสานเอนซิส Siamotyrannus isanensis

ดัชนีภาพ

ก

กลุ่มทอผ้าไหมแพรวที่บ้านโพน
ปก ๑๒

ข

เขื่อนลำปาว ๑๓

ค

ครูเปลื้อง ฉายรัศมี ๙ ๑๘

ง

งานประเพณีสงกรานต์
จังหวัดกาฬสินธุ์ ๑๔
งานมหรหรรรมโปงลาง แพรวา
และงานกาชาด จังหวัดกาฬสินธุ์
ปก ๘ ๑๕

ด

ดวงตราประจำจังหวัดกาฬสินธุ์
ปก รอง

ต

ตะกร้าขิด ๘

น

น้ำตกแก้งกะอาม ๑๖
น้ำตกตาดทอง ๑๖
น้ำตกตาดสูง - น้ำตกตาดยาว

๑๗

น้ำตกแม่ยาง ๑๗

บ

โบสถ์เมืองฟ้าแดดสงยาง
๖ ๒๔ ๓๑

โบสถ์มหาธาตุ ๓๑

ป

โปงลาง ๑๕
ปลาหิน ๒๐
ป่าไม้ ๕

พ

แผนที่จังหวัดกาฬสินธุ์ ๔
แผนผังเมืองฟ้าแดดสงยาง ๒๔
ผาเสวย ๑๙
ผู้ไทยโคกโก่ง ๘ ๓๗
ผู้ไทยบ้านโพน ๓๔

พ

พระธาตุยาคู ๑๙
พระพรหมภูมิปาโล ๒๓
พระพุทธรังษฤษฏี ๓๑
พระพุทธรัดนสิมมาบุษราคัม
มิ่งมงคล ๓๓
พระพุทธรูปปางสี่ไสยาสน์

๙ ๒๓

พระพุทธรูปปางไสยาสน์ภูค่าง ๒๙
พิพิธภัณฑสถานของดีจังหวัดกาฬสินธุ์
๒๐
พิพิธภัณฑสถานสิรินธร ปก ๘ ๒๑
๒๒ ๔๐

ร

รอยตีนไดโนเสาร์ที่วนอุทยาน
ภูแฝก ๒๕

ว

วนอุทยานภูผาวัว ๒๕
วนอุทยานภูแฝก ๕
วนอุทยานภูพระ ๒๖
วัดกลาง ๒๗
วัดใต้โพธิ์คำ ๒๘
วัดป่าพุทธมงคล ๒๙
วัดโพธิ์ชัยบ้านหนองห้าง ๓๐
วัดโพธิ์ชัยเสมาราม ๓๐
วัดศรีบุญเรือง ๓๑

วัดสามัคคีธรรมบัวขาว ๓๒
วัดสิมนาโก ๓๓
วัดอุดมประชาชาษฎร์รังสรรค์
๓๓

ศ

ศาลหลักเมือง ๓๔
ศิลาจารึกวัดประสิทธิ์ไชยาราม ๒๘
ศูนย์หัตถกรรมผู้ไทยหนองห้าง
ปก ๓๕

ส

สวนไดโนเสาร์กาฬสินธุ์ ๑๐ ๑๑
สถานีพัฒนาและส่งเสริมการ
อนุรักษ์ปลาลำปาว (สวนสะออน)
๓๖

ท

หลวงพ่อบันดาลฤทธิผล
(หลวงพ่อบ้านด่าน) ๓๒
แหลมโนนวิเศษ ๓ ๓๘

อ

อนุสาวรีย์พระยาชัยสุนทร
(ท้าวโสมพะมิตร) ๓๘

แหล่งภาพ

กลุ่มทอผ้าไหมแพรวาบ้านโพน
เขื่อนลำปาว
ครูปลื้ม ฉายรัมย์
งานประเพณีสงกรานต์
จังหวัดกาฬสินธุ์
งานมหกรรมโปงลาง แพรวา
และงานกาชาด จังหวัดกาฬสินธุ์
ดวงตราประจำจังหวัดกาฬสินธุ์
ตะกร้าขิด
น้ำตกแก่งกะฮาม
น้ำตกตาดทอง
น้ำตกตาดสูง - น้ำตกตาดยาว
น้ำตกแม่ยาง
โบสถ์เมืองฟ้าแดดสงยาง
โบสถ์หินทราย
โปงลาง
ปลาหิน
ป่าไม้
แผนที่จังหวัดกาฬสินธุ์
แผนผังเมืองฟ้าแดดสงยาง
ผาเสวย
ผู้ไทยโคกโก่ง
ผู้ไทยบ้านโพน
พระธาตุยาคู
พระพรหมภูมิปาโล
พระพุทธรังษฤษฏี
พระพุทธรัดนลิมมาบุษราคัม
มิ่งมงคล
พระพุทธรูปปางสีหไสยาสน์
พระพุทธรูปไสยาสน์ภูค่าว
พิพิธภัณฑ์ของดีจังหวัดกาฬสินธุ์

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
อนุสาร อ.ส.ท.
ประชาสัมพันธ์จังหวัดกาฬสินธุ์
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
กรมศิลปากร
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา
จังหวัดกาฬสินธุ์
สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา
จังหวัดกาฬสินธุ์
ศูนย์วิจัยท่องเที่ยวภูมิภาค
ลุ่มน้ำโขง ม.ขอนแก่น
สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา
จังหวัดกาฬสินธุ์
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
บริษัท แพลน โมทีฟ จำกัด
ที่ว่าการอำเภอเขาวง
บริษัท แพลน โมทีฟ จำกัด
บริษัท แพลน โมทีฟ จำกัด
บริษัท แพลน โมทีฟ จำกัด
สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา
จังหวัดกาฬสินธุ์
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
อนุสาร อ.ส.ท.
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
บริษัท แพลน โมทีฟ จำกัด
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา
จังหวัดกาฬสินธุ์

พิพิธภัณฑ์สิรินธร
รอยดินโดโนเสาร์ที่วนอุทยานภูแฝก
วนอุทยานภูผาวัว
วนอุทยานภูแฝก
วนอุทยานภูพระ
วัดกลาง
วัดใต้โพธิ์คำ
วัดป่าพุทธมงคล
วัดโพธิ์ชัยบ้านหนองห้าง
วัดโพธิ์ชัยเสมาราม
วัดศรีบุญเรือง
วัดสามัคคีธรรมบัวขาว
วัดลิมนาโก
วัดอุดมประชาราษฎร์รังสรรค์
ศาลหลักเมือง
คณาจารย์วัดประสิทธิ์ไชยาราม
ศูนย์หัตถกรรมผู้ไทยหนองห้าง
สวนโดโนเสาร์กาฬสินธุ์
สถานีพัฒนาและส่งเสริมการ
อนุรักษ์ป่าลำปาว (สวนสะออน)
แหลมโนนวิเศษ
อนุสาวรีย์พระยาชัยสุนทร
(ท้าวโสมพะมิตร)

กรมทรัพยากรธรณี
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา
จังหวัดกาฬสินธุ์
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา
จังหวัดกาฬสินธุ์
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา
จังหวัดกาฬสินธุ์
สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา
จังหวัดกาฬสินธุ์
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา
จังหวัดกาฬสินธุ์
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา
จังหวัดกาฬสินธุ์

บรรณานุกรม

กรมทรัพยากรธรณี. ทำเนียบซากดึกดำบรรพ์ไทย นามยกย่องบุคคล. กรุงเทพฯ, ๒๕๔๙.

———. ธรณีวิทยา และทรัพยากรธรณีในประเทศไทย เอกสารประกอบภาพ ชุดที่ ๑. กรุงเทพฯ : กองธรณีวิทยา, ๒๕๔๔.

———. ธรณีวิทยาในประเทศไทย ฉบับปี ๒๕๕๐. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ดอกเบญจ

———. แหล่งท่องเที่ยวทางธรณีวิทยา เอกสารประกอบภาพ ชุดที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักธรณีวิทยา, ๒๕๔๗.

กรมศิลปากร. ศิลปะถ้ำสกลนคร. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๒.

———. ศัพทานุกรมโบราณคดี. กรุงเทพฯ : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๕๐.

———. ตราประจำจังหวัด. กรุงเทพฯ : บริษัท เอ.พี. กราฟิค ดีไซน์และการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๒.

———. อักษรานุกรมประวัติศาสตร์ไทย อักษร ฉ ช ซ. กรุงเทพฯ, ๒๕๓๖.

———. อักษรานุกรมประวัติศาสตร์ไทย อักษร ฉ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ฒ ต. กรุงเทพฯ, ๒๕๓๘.

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, สำนักอุทยานแห่งชาติ. อุทยานแห่งชาติในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กระทรวงมหาดไทย. บันทึกนักปกครอง ๒๕๕๒. กรุงเทพฯ : บริษัท บพิตรการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๑.

———. มหาดไทยขวัญ ๒๕๕๒. กรุงเทพฯ : บริษัท บพิตรการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๑.

กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร. พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๔๒.

———. พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๔๒.

———. อักษรานุกรมประวัติศาสตร์ไทย อักษร ช. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๔๒.

———. อักษรานุกรมประวัติศาสตร์ไทย อักษร ก เล่ม ๑ (ฉบับแก้ไขปรับปรุง). กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๔๐.

———. อักษรานุกรมประวัติศาสตร์ไทย อักษร ก เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๔๒.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ (Final Report) การศึกษาเทศกาลงานประเพณีไทยเพื่อการตลาดท่องเที่ยว ส่วนที่ ๑ ผลการศึกษาและการวิเคราะห์. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒.

———. Thailand Salutes our Tourism Roll of Honour.

กึกกึก (นามแฝง). “กะเตาะ - ตะกร้าขิด : เครื่องจักสานผลงานชิ้นเยี่ยมของชาวผู้ไทย ที่เมืองกาฬสินธุ์,” อนุสาร อ.ส.ท.

๔๑ (๑) : ๙๒ - ๙๓ ; สิงหาคม, ๒๕๔๓.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณะ และภูมิปัญญา จังหวัดกาฬสินธุ์. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๔๒.

คริสป์, ฟรานซิส. สภาพอีสาน. แปลโดย ตุลจันทร์. กรุงเทพฯ : บริษัท ออฟเซ็ท จำกัด, ๒๕๕๑.

คำพูน บุญทวี. ลูกอีสาน. กรุงเทพฯ : บริษัท เบลโล่การพิมพ์ (1998) จำกัด, ๒๕๔๕.

โครงการความร่วมมือมหาวิทยาลัยขอนแก่นและมหาวิทยาลัยอีสาน (๒๕๓๒). พจนานุกรมอีสาน - กลาง ฉบับ มข. - สวอ..
ขอนแก่น : โรงพิมพ์ศิริภมร์ออฟเซ็ท, ๒๕๓๒.

โครงการเปิดทองหลังพระ - ท่องเที่ยวสืบสานโครงการพระราชดำริ. เปิดทองหลังพระ ท่องเที่ยวสืบสานโครงการพระราชดำริ.
กรุงเทพฯ : บริษัท แอร์บอร์น พรินต์ จำกัด.

ไชยยศ วันอุทา. “พระธาตุยาคู หรือพระบรมธาตุ,” นิตยสารศิลปวัฒนธรรม. ๑๖ (๑๑) : ๒๒๒ - ๒๒๕ ; กันยายน, ๒๕๓๘.

โชติ ภัลลณมิตร. พจนานุกรมสถาปัตยกรรมและศิลปเกี่ยวเนื่อง. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธการพิมพ์, ๒๕๔๘.

ไชเดน พาเดน. ธวัช รัตนภิชาติ (แปล). “กนกนคร : ถิ่นฐานของมอญสมัยโบราณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย และศิลปะสมัยของแหล่งนี้,” **วารสารศิลปากร**. ๔ (๑) : ๔๕ - ๕๐ ; พฤษภาคม, ๒๕๐๓.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. **พระราชพงสาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๒**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไอเดีย สแควร์, ๒๕๔๖.

ทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค), เจ้าพระยา. **พระราชพงสาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑**. กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๔๕.

ทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี, เจ้าพระยา. **พระราชพงสาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓**. ๗. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว อีรภาพ โลหิตกุล. “ขีด ที่ขีดชีวิต โพนผู้ไทย คนไกลบ้าน,” **อนุสาร อ.ส.ท.** ๔๐ (๑) : ๖๘ - ๗๖ ; สิงหาคม, ๒๕๕๒.

นพวัฒน์ สมพันธ์. **งานช่างศิลปกรรมในท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : บริษัท ประชาชน จำกัด, ๒๕๔๒.

ผาสุก อินทรารุช, และคณะ. **รายงานการขุดค้นเมืองโบราณฟ้าแดดสงยางฯ**. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๔๔.

พรรณรัชมี (นามแฝง). “พระธาตุยาคู,” **นิตยสารไลฟ์แอนด์เดคคอร์ด**. ๖ (๗๐) : ๑๔๒ - ๑๔๓ ; มิถุนายน, ๒๕๔๐.

มณฑียร ศุภลักษณ์. **รอยพระพุทธรูปในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : บริษัท ฐานการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๑.

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. **พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นผู้ไท หอยเียน : วัดลิมนาโก**. มหาสารคาม : นางนวลออฟเซ็ท, ๒๕๔๑.

ยอด เนตรสุวรรณ. **ภาพลึกลับ : เทียวทั่วไทยไปกับนายรอบรู้**. กรุงเทพฯ : สารคดี. ๒๕๔๘.

รัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, จัดพิมพ์ตุลเกล้าฯ ถวายสนองพระมหากรุณาธิคุณ ในมหามงคลเฉลิมพระเกียรติวันพระบรมราชสมภพ ครบ ๒๐๐ ปี พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช ๒๕๓๐. **จดหมายเหตุ รัชกาลที่ ๓ เล่ม ๑ - ๕**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล สหประชาพาณิชย์, ๒๕๓๐.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพฯ : บริษัท นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๕.

—————. **หนังสืออนุกรมวิธานพืช อักษร ก**. กรุงเทพฯ : หจก. อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๖.

ฤดีรัตน์ กายราศ. **ปกิณกคดีวิถีไทยในเรื่องบัว**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๑.

วรารุช สุธีธร. **ไดโนเสาร์ของไทย**. กรุงเทพฯ : ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการกรม กรมทรัพยากรธรณี, ๒๕๔๕.

—————. “ร่องรอยดึกดำบรรพ์ บันทึกจากธรรมชาติ,” **อนุสาร อ.ส.ท.** ๔๕ (๑) : ๑๐๘ - ๑๐๙ ; สิงหาคม, ๒๕๔๗.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. **พจนานุกรม หัตถกรรม เครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน**. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๘.

—————. **สารานุกรมผ้าและเครื่องถักทอ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๕๐.

วิโรฒ ศรีสุโร. **ธาตุอีสาน**. กรุงเทพฯ : บริษัท เมฆาเพรส จำกัด, ๒๕๓๙.

ศักดิ์ อัมมโรโต, พระ. **หนังสือแนะนำวัดโพธิ์วิมาน (วัดป่าพุทธบุตร)**. ม.ป.ท., ๒๕๔๖.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. **ศิลปะทวารวดี : วัฒนธรรมพุทธศาสนายุคแรกเริ่มในดินแดนไทย**. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๗.

ศรีศักร วัลลิโภดม., สุจิตต์ วงษ์เทศ. **แอ่งอารยธรรมอีสาน : แผลหลักฐานโบราณคดี พลิกโฉมหน้าประวัติศาสตร์ไทย**.

กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๓๓.

ศูนย์ภูมิสารสนเทศเพื่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือมหาวิทยาลัยขอนแก่น. **ระบบฐานข้อมูลการเปลี่ยนแปลงเนื้อที่ป่าไม้ ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า**. ขอนแก่น : ศูนย์ภูมิสารสนเทศเพื่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ๒๕๕๐.

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. **ธรณีสัณฐานประเทศไทยจากห้วงอวกาศ**.

กรุงเทพฯ : บริษัท ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๓๘.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **ปฏิทินศาสนา ๒๕๕๒**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑.

สุภัทรดิศ ดิศกุล, ม.จ.. “เมืองฟ้าแดด,” **วารสารศิลปากร**. ๑ (๔) : ๕๖ - ๕๙ ; พฤศจิกายน, ๒๕๐๐.

สุมาลี เอกชนนิยม. **ฮุบแต้มในลิมอีสาน : งานศิลป์สองฝั่งโขง**. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๔๘.

สุรพล ดำริห์กุล. **แผ่นดินอีสาน**. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๙.

สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ, สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล. **แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย (Ethnolinguistic Maps of Thailand)**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๗.

อุ๋ทอง ประศาสน์วินิจฉัย. **ซ่อนไว้ในลิม : ก - อ ในชีวิตอีสาน Hidden Treasures**. กรุงเทพฯ : บริษัท โฟคัล อิมเมจ
พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๕๑.

Boonsong Lekagul and Philip D. Round. **A guide to the Birds of Thailand**. Bangkok : Darnsutha Press, 2005.

**โครงการจัดทำหนังสือ
ทรัพยากรการท่องเที่ยวไทย ชุติภาคอีสาน
เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ในโอกาสเจริญพระชนมพรรษา ๗ รอบ
๕ ธันวาคม ๒๕๕๔**

คณะกรรมการอำนวยการ

๑	ผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	ประธานกรรมการ
๒	รองผู้ว่าการด้านตลาดต่างประเทศ	รองประธานกรรมการ
๓	รองผู้ว่าการด้านบริหาร	รองประธานกรรมการ
๔	รองผู้ว่าการด้านนโยบายและแผน	รองประธานกรรมการ
๕	รองผู้ว่าการด้านสื่อสารการตลาด	รองประธานกรรมการ
๖	รองผู้ว่าการด้านสินค้าการท่องเที่ยว	รองประธานกรรมการ
๗	รองผู้ว่าการด้านตลาดในประเทศ	รองประธานกรรมการ
๘	ที่ปรึกษา ๑๐	กรรมการ
๙	ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว	กรรมการ
๑๐	อธิบดีกรมศิลปากร	กรรมการ
๑๑	อธิบดีกรมการศาสนา	กรรมการ
๑๒	อธิบดีกรมชลประทาน	กรรมการ
๑๓	เลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ	กรรมการ
๑๔	อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช	กรรมการ
๑๕	อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น	กรรมการ
๑๖	ผู้ว่าการการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย	กรรมการ
๑๗	ผู้อำนวยการองค์การสวนสัตว์ในพระบรมราชูปถัมภ์	กรรมการ
๑๘	ประธานสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	กรรมการ
๑๙	ผู้อำนวยการฝ่ายส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยว	กรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการดำเนินงาน

๑	รองผู้ว่าการด้านสินค้าการท่องเที่ยว	ประธานกรรมการ
๒	ผู้แทนสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว	กรรมการ
๓	ผู้แทนกรมศิลปากร	กรรมการ
๔	ผู้แทนกรมการศาสนา	กรรมการ
๕	ผู้แทนกรมชลประทาน	กรรมการ
๖	ผู้แทนการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย	กรรมการ
๗	ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ	กรรมการ
๘	ผู้แทนกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช	กรรมการ
๙	ผู้แทนกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น	กรรมการ
๑๐	ผู้แทนสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	กรรมการ
๑๑	นางสาวรำไพพรรณ แก้วสุริยะ	กรรมการ

๑๒	นายวิษณุ เอมประณีตร	กรรมการ
๑๓	ผู้อำนวยการฝ่ายกิจกรรม	กรรมการ
๑๔	ผู้อำนวยการฝ่ายบริการการตลาด	กรรมการ
๑๕	ผู้อำนวยการภูมิภาคภาคใต้	กรรมการ
๑๖	ผู้อำนวยการภูมิภาคภาคกลาง	กรรมการ
๑๗	ผู้อำนวยการภูมิภาคภาคเหนือ	กรรมการ
๑๘	ผู้อำนวยการภูมิภาคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	กรรมการ
๑๙	ผู้อำนวยการสำนักเทคโนโลยีสารสนเทศ	กรรมการ
๒๐	ผู้อำนวยการกองเผยแพร่ตลาดในประเทศ	กรรมการ
๒๑	ผู้อำนวยการกองข่าวสารท่องเที่ยว	กรรมการ
๒๒	ผู้อำนวยการกองวารสาร	กรรมการ
๒๓	ผู้อำนวยการกองประชาสัมพันธ์ในประเทศ	กรรมการ
๒๔	ผู้อำนวยการกองผลิตอุปกรณ์เผยแพร่	กรรมการ
๒๕	ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายบริการการตลาด	กรรมการ
๒๖	ผู้อำนวยการกองบริหารจัดการซื้อจัดจ้าง	กรรมการ
๒๗	ผู้อำนวยการกองกฎหมายและระเบียบ	กรรมการ
๒๘	ผู้อำนวยการฝ่ายส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยว	กรรมการและเลขานุการ
๒๙	ผู้อำนวยการกองส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยว	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๐	ผู้อำนวยการกองส่งเสริมการบริการท่องเที่ยว	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๑	ผู้อำนวยการกองเผยแพร่ความรู้ด้านการท่องเที่ยว	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะผู้จัดทำ

คณะที่ปรึกษา

ประธานกรรมการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
นายวันชัย ศรทุลทัต
นายเสรี วงษ์ไพจิตร
ดร.โสภา ชูพิกุลชัย ขปิลมันน์ ราชบัณฑิต
ดร.พิสิฐ เจริญวงศ์
คุณหญิงคณิดา เลชะกุล
นางสร้อยทิพย์ ไตรสุทธิ์
นางสาววนิดา สถิตานนท์
นางสายสุนีย์ สิงห์ศัน
ดร.จำลอง เพ็งคล้าย
ศ.ดร.สันติ เล็กสุขุม
ผศ.วิโรจน์ ดาวฤกษ์
นางสุจิตรา กลิ่นเกษร
นายสุรจิตต์ จันทรสชา
นายภราเดช พยัมิเชียร : ที่ปรึกษา ๑๑
นางสาวเพ็ญสุดา ไพอร่าม : รองผู้ว่าการด้านบริหาร
นายสันติชัย เอื้องประสิทธิ์ : รองผู้ว่าการด้านตลาดต่างประเทศ
นายสุรพล เสวตเศรณี : รองผู้ว่าการด้านนโยบายและแผน
นางจุฑาพร เรืองธนาอาษา : รองผู้ว่าการด้านสื่อสารการตลาด
นายอักษพล พลฤกษ์วัน : รองผู้ว่าการด้านสินค้าการท่องเที่ยว
นายวันเสด็จ ถาวรสุข : รองผู้ว่าการด้านตลาดในประเทศ
นายอุดม เมธาธำรงค์ศิริ : ที่ปรึกษา ๑๐

คณะบรรณาธิการ

นางสาววนิดา สถิตานนท์
นางสายสุนีย์ สิงห์ศัน
นายพงศธร เกษสำลี
นางศศิอาภา สุคนธ์รัตน์
นางสาวรำไพพรรณ แก้วสุริยะ
นายวินิจ รั้งผึ้ง

กองบรรณาธิการ

นายอำพัน กิจงาม
นายวารินทร์ จิระสุขทวีกุล
นายนิติ แสงวัฒน์
นางสาวรัตนา ลักขณาวรรกุล
นางกุลปราโมทย์ วรรณะเลิศ
นายวิมล ชินวัฒน์
นายบุญส่ง คุ่มบุญ
นางธมลวรรณ เรืองขจร
นายรณพันธ์ กลุณิเสถียร
นายก่อเกียรติ ฉัตรศิริวรรณ
นายจารุเชษฐา เรืองสุวรรณ
นางสาวโสภา ลำเจียก
นางสาวเกษมณี รัศมี
นางสาวประภาพร จันตอม

ดำเนินการผลิต

ฝ่ายส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยว
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

© ๒๕๕๒ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
สงวนลิขสิทธิ์การพิมพ์ซ้ำ และ/หรือลอกเลียนส่วนใด
ส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ ไม่ว่าด้วยวิธีใดๆ จะกระทำ
โดยปราศจากการยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรจาก
เจ้าของลิขสิทธิ์มิได้

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ
ISBN 978-974-679-166-3

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

๑๖๐๐ ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ แขวงมักกะสัน เขตราชเทวี กรุงเทพฯ ๑๐๔๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๒๕๐ ๕๕๐๐ โทรสาร ๐ ๒๒๕๐ ๕๕๑๑

Website : www.tourismthailand.org E-mail : info@tat.or.th

